

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

ANTONINA GRIŠKOITIENĖ
(mokesčių administravimas)

SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – lekt. Justė Tušaitė

Konsultantas – doc. dr. Egidija Smalakienė

Vilnius
2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO STRATEGIJOS FORMAVIMAS VALSTYBINĖS MOKESČIŲ INSPEKCIJOS VEIKLOJE	5
2. SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO TAKTIKA.....	12
3. SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO REZULTATŲ ĮVERTINIMAS	20
4. KITŲ ŠALIŲ SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO TAKTIKOS PATIRTIS	24
4.1. RUSIJOS MOKESČIŲ KULTŪROS FORMAVIMO YPATUMAI	24
4.2. JAV SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO TAKTIKOS PATIRTIS	25
4.3. DANIJOS MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO SISTEMOS YPATUMAI	26
4.4. KANADOS MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO SISTEMOS PRINCIPAI BEI ŠVIETIMO YPATUMAI.....	27
4.5. AUSTRALIJOS MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO SISTEMOS YPATUMAI. ĮSTAIGOS, TEIKIANČIOS PAGALBĄ MOKESČIŲ KLAUSIMAIS	28
4.6. ŠVEDIJOS MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO PRINCIPAI	30
IŠVADOS	32
PASIŪLYMAI.....	35
LITERATŪROS SĄRAŠAS	37
SANTRAUKA.....	39
PE3IOME.....	42

ĮVADAS

Mokesčiai yra pagrindinis valstybės ir savivaldybės biudžetų pajamų šaltinis. Nustatant mokesčius siekiama gauti pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti, visuomenės ir valstybės viešiesiems poreikiams tenkinti. Be to, mokesčiais reguliuojami valstybėje vykstantys ekonominiai, socialiniai procesai, skatinamos naudingos ūkinės pastangos, remiami ūkio plėtros prioritetai. Tačiau tam, kad būtų siekti nurodyti tikslai, nepakanka mokesčius, kaip prievolę valstybei vien nustatyti. Būtina informuoti mokesčių mokėtojus apie mokėjimo tvarką ir padėti tos tvarkos laikytis.

Mokesčių auditą atliekančių pareigūnų teigimu [12] apie 75% visų išaiškinamų mokesčių pažeidimų yra daromi dėl aplaidumo arba dėl mokesčių procedūrų nežinojimo. Valstybinė mokesčių inspekcija nustatė, kad išspręsti šią problemą galima skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą, tobulinant mokesčių aptarnavimo procedūras.

Pasirinkta darbo tema aktuali, nes paskutiniu metu atliekama daug veiksmų, kuriais siekiama tobulinti mokesčių administravimą, skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą. 2003 metų pabaigoje – 2004 metų pradžioje buvo įkurtas ir įdiegtas elektroninių viešųjų paslaugų teikimas mokesčių mokėtojams, siekiant pasiekti geresnio darbo jėgos ir kapitalo apmokestinimo balanso, palaipsniui mažinama gyventojų pajamų mokesčio našta, priimti keli nauji mokesčių įstatymai, 2006 m. II ketvirtį pradėjo darbą naujas Mokesčių informacijos centras ir pan. Tačiau tokių veiksmų visumos rezultatai, pasekmės dar nebuvo įvertintos.

Šis magistrinis baigiamasis darbas parodo, kaip keitėsi Valstybinės mokesčių inspekcijos savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo strategija, kaip ji buvo įgyvendinama, o taip pat įvertinti jos rezultatus.

Šio darbo pagrindinis **tikslas** – įvertinti savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo sistemos efektyvumą.

Tyrimo objektas: mokesčių administravimo sistema.

Tyrimo dalykas: savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimas

Uždaviniai:

1. Atlikti savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo strategijos formavimo analizę.
2. Apžvelgti savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo taktiką.
3. Įvertinti savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo taktikos efektyvumą Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos veikloje, analizuojant „Dėl Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos įplaukų į nacionalinį biudžetą“, Vilniaus apskrities Valstybinės mokesčių inspekcijos Nepriemokų išieškojimo skyriaus ataskaitas už 2001-2005 metus.

4. Nustatyti užsienio valstybių (Rusijos, JAV, Danijos, Kanados, Austrijos, Švedijos) savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo sistemos ypatumus.

5. Pateikti pasiūlymus dėl užsienio valstybių savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo patirties taikymo Lietuvoje.

Tyrimo hipotezė: savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo taktika Valstybinės mokesčių inspekcijos veikloje efektyvi.

Tyrimo metodai:

1. literatūros šaltinių analizė (buvo analizuoti Mokesčių administravimo įstatymas, Valstybinės mokesčių inspekcijos strateginiai veiklos planai, įvairios strategijos bei šios srities straipsniai),
2. sisteminė analizė (išnagrinėti visi savanoriško mokesčių mokėjimo sistemos evoliucijos etapai: kūrimo, įgyvendinimo, rezultatų įvertinimo),
3. duomenų analizė (2001-2005 metų Vilniaus apskrities savanoriško mokesčių mokėjimo analizė),
4. lyginamoji analizė (užsienio valstybių savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo patirties palyginimas).

Pasirinkta darbo struktūra atskleidžia savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo sistemos analizės pilnumą, vengia atotrūkio tarp teorinių teiginių ir praktikos. Darbą sudaro keturios loginės dalys. Pirmoje dalyje analizuojami savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo strategijos formavimosi etapai ir ypatumai, antroje dalyje aprašoma, kaip savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo strategija įgyvendinama Lietuvoje. Trečioje dalyje siekiama įvertinti savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo rezultatus. Ketvirta dalis skirta geriausią patirtį turinčių valstybių savanoriško mokesčių mokėjimo taktikos ypatumams nustatyti, siekiant privalumus siūlyti taikyti Lietuvoje.

1. SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO STRATEGIJOS FORMAVIMAS VALSTYBINĖS MOKESČIŲ INSPEKCIJOS VEIKLOJE

Netrukus po to kai 1990 m. kovo 11 d. buvo paskelbta Lietuvos Respublikos (toliau - LR) nepriklausomybė, 1999 m. balandžio mėn. pertvarkius iki tol gyvavusius sovietinius finansų skyrius mūsų šalyje buvo įsteigta Valstybinė mokesčių inspekcija (toliau - VMI), kuriai buvo pavesta užtikrinti mokestines įplaukas į naujai atsikūrusios valstybės biudžetą. Pereinamuoju iš planinės ekonomikos į rinkos ekonomiką laikotarpiu tai daryti buvo itin sunku. Truko finansinių išteklių, naujai suformuotas inspekcijos personalas neturėjo įgūdžių mokesčių administravimo srityje, todėl pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į mokesčių apskaičiavimo ir sumokėjimo kontrolę. Iš vienos pusės įvairaus pobūdžio mokesčių administracijos vykdomos akcijos nė vieną kartą tikrinant bei perpatikrinant mokesčių mokėtojų veiklą ir Vyriausybės skatinimas „žiauriai“ didelių sankcijų taikymas už mokesčių teisės pažeidimus bei painios, dažnai iš esmės kintančios mokestinės procedūros iš kitos pusės, iššaukė verslininkų pasipiktinimą, paskatino juos aktyviau ieškoti subtilesnių mokesčių vengimo būdų. Atsakydama į tai mokesčių administracija tobulino mokesčių apskaičiavimo ir sumokėjimo kontrolės (audito) procedūras, ieškojo naujų kontrolės metodų.

Tačiau kiekvieno mokesčių mokėtojo patikrinimas valstybei brangiai kainuoja. Kontrolė apima daugybę brangiai kainuojančių procedūrų: visų pirma atliekama informacijos apie mokesčių mokėtoją analizė (atranka tikrinimams), vėliau atliekamas tikrinimas. Patikrinimo metu priskaičiuojami nusiėpti mokesčiai, baudos bei delspinigiai. Jei jų mokesčių mokėtojas nesumoka taikomi priverstinio išieškojimo užtikrinimo priemonės, t.y. siunčiami raginimai, taikomas turto areštas, inkasiniai nurašymai ir t.t., toliau taikomi priverstiniai mokesčių ir su jų nesumokėjimų susijusių sumų išieškojimo veiksmai. Jeigu patikrinimo metu nustatomi nusikaltimo požymiai, inicijuojamas baudžiamasis persekiojimas. Jeigu mokesčių mokėtojas nesutinka su mokesčių administratoriaus pareigūno sprendimu, jis šį sprendimą gali apskųsti. Trijų pakopų ikiteisminio mokestinių ginčų procesas bei dviejų pakopų teisminis nagrinėjimas gali trukti iki 1,5 metų ir t.t.

Taigi, mokesčių mokėtojų veiklos kontrolė – brangiai kainuojantis procesas, kuris pagrindinai nukreiptas į tuos mokesčių mokėtojų veiksmus, kurie vyko praeityje ir tik netiesiogiai, kaip represinė, bauginanti priemonė veikia į perspektyvą.

Mokesčių auditą atliekančių pareigūnų teigimu apie 75 proc. visų išaiškintų mokesčių pažeidimų yra daromi dėl aplaidumo arba mokestinių procedūrų nežinojimo.

VMI administracija nusprendė ieškoti kitos išeities, racionalesnių mokesčių biudžeto įplaukų užtikrinimo priemonių.

Jau nuo 1997 metų VMI pradėjo ieškoti būdų, skatinančių savanorišką mokesčių mokėjimą. Prasadėjo procesas paremtas mokesčių mokėtojų aptarnavimo procedūrų tobulinimu. Gal būt todėl, kad nebuvo aiškiai suformuluota koncepcija šis procesas praktiškai iki 2000 metų VMI administracijoje nebuvo pradėtas įgyvendinti.

2000 metais pirmą kartą per visą Lietuvos VMI gyvavimo istoriją pradėtas diegti strateginis planavimas.

Remiantis BLUEPRINT geriausios praktikos standartais bei jų pagrindu atliktos neatitikimų analizės rezultatais buvo parengtas VMI strateginis 2000-2004 planas. Šiame plane aiškiai apibrėžta VMI veiklos vizija, misija bei pagrindinės veiklos kryptis mokesčių mokėtojų aptarnavimo, mokesčių įstatymų laikymosi kontrolės, VMI personalo, valdymo, informacinių technologijų, teisės aktų bei korupcijos prevencijos srityse penkeriems veiklos metams.

VMI stengėsi pakeisti iki šiol buvusių administracijos kaip išimtinai kontrolės institucijos viziją, misiją ir nustatė, kad pagrindinis VMI tikslas yra skatinti savanorišką mokesčių mokėjimą. Anksčiau VMI nurodė: „mūsų misija – pagerinti Lietuvos piliečių gyvenimą, plėtoti nacionalinę ekonomiką ir socialinę šalies vystymąsi. Geriau administruoti mokesčius, surenkant jų tiek, kiek priklauso pagal įstatymus – nei daugiau, nei mažiau“. Dabar VMI deklaruoja: „VMI vizija – šiuolaikiška, atvira, į geriausią patirtį orientuota, užtikrinanti savanorišką mokesčių sumokėjimą VMI, VMI misija – sudaryti mokesčių mokėtojams sąlygas teisingai apskaičiuoti ir sumokėti mokesčius mažiausiomis sąnaudomis“.

Tuo pačiu ir bandyta suformuluoti savanoriško mokesčių mokėjimo apibrėžimą, kuris skamba taip [12]:

„Savanoriškas mokesčių mokėjimas – tai mokesčių mokėtojų teisės normų aktų nustatytų teisių ir pareigų įgyvendinimas, vadovaujantis pagarba teisei, kuri pagrįsta keturiais esminiais principais:

- 1.1 atitinkamu mokesčių mokėtojų teisinės sąmonės ir teisinės kultūros lygiu;
- 1.2 mokesčių mokėtojų ir mokesčius administruojančių institucijų teisių ir pareigų balansu;
- 1.3 teisės pažeidimų sunkumo ir pavojingumo visuomenei bei teisinės atsakomybės sunkumo balansu;
- 1.4 atsakomybės už teisės normų pažeidimus neišvengiamumu.“

Siekiant savanoriško mokesčių mokėjimo labai svarbūs pirmasis principas. Kaip žinia teisinę sąmonę sudaro 2 esminiai jos elementai:

1. teisinė psichologija, kuri formuojasi kasdieninėje žmonių veikloje. Teisinės psichologijos turinį mokesčių administravimo sferoje sudaro jausmai, emocijos, išgyvenimai, nuotaikos, įpročiai, stereotipai, kurie kyla pas mokesčių mokėtojus susidūrus su konkrečių mokesčių teisės normų (procedūrų) taikymu. Tai tam tikra emocinė mokesčių mokėtojų būseną, susijusi su nustatytų mokesčių procedūrų įgyvendinimu (pavyzdžiui, mokesčių mokėtojo pojūčiai pirmą kartą susidūrus su mokesčiu administratoriumi). Labai svarbu kokiomis aplinkybėmis tai įvyksta (aptarnavimo procedūros, auditas, konsultacija) bei koks jo išankstinis požiūris į tai;
2. kitas teisinės sąmonės struktūrinis elementas – teisinė ideologija, kuri pasireiškia teisinėmis idėjomis, principais, požiūriais, kuriais remiantis mokesčių mokėtojai vertina galiojančią mokesčių administravimo sistemą. Šiuo aspektu yra labai svarbu, kad būtų suformuoti aiškūs, konkretūs mokesčių administravimo principai ir jie pateikti mokesčių mokėtojams, kad šie galėtų susidaryti teisingą požiūrį į galiojančią ir pageidaujamą mokesčių administravimo sistemą.

Gali atrodyti, kad subjektų, susitelkusių į atskiras socialines grupes, teisinė sąmonė turėtų būti objektyvi, apspręsta socialiniais, ekonominiais, politiniais, etnopsichologiniais, kultūriniais bei istoriniais faktoriais. Tačiau tai nereiškia, kad asmenų, šiuo atveju mokesčių mokėtojų, teisinės sąmonės negalima tikslingai paveikti.

Mokesčių mokėtojų sąmonę ne tik kad galima, bet ir reikia nuolat tikslingai formuoti. Būtina nustatyti visumą metodų ir būdų, kuriais būtų galima integruoti mokesčių mokėtojų požiūrius su galiojančiais mokesčių politikos ir mokesčių administravimo principais bei normomis.

2000–2004 metų strateginiame plane buvo nurodytos sąlygos, esant kurioms galima pasiekti, kad maksimalus mokesčių mokėtojų skaičius mokesčius mokėtų savanoriškai, t.y. laisva valia:

- ✓ mokesčių mokėtojai supranta, jog mokesčių sistema racionali ir žino, kad surinkti mokesčiai panaudojami efektyviau;
- ✓ mokesčių mokėtojai gerai supranta savo teises ir pareigas;
- ✓ kai nuolatos vykdoma griežta ir kvalifikuota teisėtumo užtikrinimo kontrolė mokesčių administravimo srityje, pagrįsta atsakomybės už teisės pažeidimus neišvengiamumo principu.

2004–2007 metais patvirtintoje mokesčių mokėtojų aptarnavimo ir komunikavimo strategijoje ir jos įgyvendinime [7] buvo patikslinta sąlyga dėl mokesčių mokėtojų savo pareigų supratimo. Buvo pažymėta, kad savanoriškas mokesčių mokėjimas įmanomas, kai mokesčių mokėtojai gerai supranta savo pareigas, ypač mokesčių prievolių atlikimo taisykles, ir teises,

turi galimybę atlikti savo prievoles. Tuo pačiu minėta strategija buvo papildyta nauja sąlyga - mokesčių mokėtojai pasitiki, jog VMI užtikrina, kad kiti mokesčių mokėtojai sumoka savo mokesčius.

VMI buvo atliktas tyrimas ir apklausti darbuotojai, kaip jie supranta savanorišką mokesčių mokėjimą. Daugelis apklaustųjų mano, kad lemiamą vaidmenį skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą, vaidina mokesčių mokėtojų aptarnavimo tobulinimas [12].

2000-2004 metų strateginiame plane buvo nurodytos pagrindinės mokesčių mokėtojų aptarnavimo tobulinimo kryptys:

- mokesčių mokėtojų aptarnavimo procedūras optimaliai priartinti prie mokesčių mokėtojų poreikių;
- didinti mokesčių mokėtojų aptarnavimo efektyvumą ir kokybę;
- aptarnaujant mokesčių mokėtojus panaudoti naujausias informacines technologijas;
- didinti aptarnaujančio personalo profesionalumą.

2004–2007 metais patvirtintoje mokesčių mokėtojų aptarnavimo ir komunikavimo strategijoje [7] ir jos įgyvendinime buvo suformuluota VMI misija mokesčių mokėtojų aptarnavimo srityje:

- skatinti mokesčių mokėtojus savanoriškai mokėti mokesčius;
- mandagiai, kokybiškai aptarnauti mokesčių mokėtojus jų pasirinktais jiems patogiais būdais;
- nustatyti (identifikuoti) tuos asmenis, kurie nevykdo arba nepakankamai vykdo savo mokesčines prievoles, išsiaiškinti priežastis ir paskatinti juos jas vykdyti;
- suteikti mokesčių mokėtojams galimybę nebaudžiamiems ištaisyti klaidas ir mokyti juos, kad tokių klaidų nebūtų daroma;
- tiek mokesčių mokėtojams, tiek ir mokesčių administratoriams mažinti su mokesčių mokėjimu susijusias sąnaudas.

Valstybinė mokesčių inspekcija, tobulindama mokesčių administravimą, tame tarpe ir mokesčių mokėtojų švietimą ir aptarnavimą, vadovaujasi ir toliau turėtų vadovautis tokiais pagrindiniais principais:

- orientacija į mokesčių mokėtojų poreikius ir VMI veiklos atvirumas;
- mokesčių mokėtojams teikiamų paslaugų kokybės ir efektyvumo didinimas;
- mokesčių administravimo procedūrų supaprastinimas;
- turimų išteklių paskirstymas įvertintos veiklos rizikos pagrindu ir pagal nustatytus prioritetus;
- mokesčių įstatymų ir palydimųjų teisės aktų pakeitimo inicijavimas;
- kitų šalies ir užsienio organizacijų patirties perėmimas.

VMI suformulavo pagrindinius siektinus tikslus, uždavinius bei priemones jiems pasiekti (žr. 1 lentelę). Pagrindinis VMI strateginis tikslas yra – nuolat tobulinamas ir gerinamas mokesčių mokėtojų aptarnavimas, siekiant teisingo mokesčių apskaičiavimo, laiku atliekamo deklaravimo ir sumokėjimo. Jis yra išskaidomas į tarpinius tikslus.

1. Supaprastintos mokestinės procedūros. Mokestinės procedūros turi būti aiškios mokesčių mokėtojams, lengvai ir prieinamomis priemonėmis įvykdomos jiems patogiu būdu. Akivaizdu, kad dabartinės mokestinės procedūros yra dar labai sudėtingos, dauguma jų paprastiems žmonėms yra nesuprantamos, painios. Daugeliui iš jų suprasti reikia specialių buhalterinių, finansinių bei teisinių žinių. Įgyvendindama strategines nuostatas VMI peržiūrės mokestines procedūras ir sieks kaip galima labiau jas supaprastinti.
2. Padidėjęs savanoriškas mokesčių mokėjimas. Šis tikslas glaudžiai susijęs su mokesčių mokėtojams pateikiama savalaiki ir aiškia informacija. Šiuo metu daug nuveikta šviečiant ir konsultuojant mokesčių mokėtojus: parengti pagrindinių mokesčių komentarai, leidiniai pradedantiesiems verslininkams ir kt. Būtina mokesčių mokėtojams suteikti kuo daugiau informacijos pačiomis aktualiausiomis mokesčių apskaičiavimo ir sumokėjimo temomis, ji turi būti išdėstyta paprastai, visiems suprantama kalba.
3. Siekti, kad mokesčių mokėtojai teiktų teisingus duomenis VMI.
4. Efektyvus grįžtamasis ryšys su mokesčių mokėtojais ir VMI išteklių panaudojimas, siekiant mokesčių mokėtojų drausmės šiems vykdant mokestinius įsipareigojimus. Kalbant apie jau tapusių mokesčių mokėtojais teisinę sąmonę reikia pažymėti, kad mokesčių administracija turi imtis aktyvių veiksmų tiriant mokesčių mokėtojų poreikius informacijai, nagrinėti dažniausiai pasitaikančias klaidas ir aiškintis jų priežastis. Bet tuo pačiu tampa akivaizdu, kad vien aptarnavimo procedūros negali užtikrinti pakankamo mokesčių surinkimo. Būtinai ir atoveiksmis neigiamiems mokesčių mokėtojų veiksams. Teisinis auklėjimas turi būti paremtas nuolatine, kvalifikuota mokesčių apskaičiavimo kontrole. Būtinai atoveiksmis (teisinės sankcijos) už aiškiai suprastų teisinių reikalavimų nepaisymą. Mokesčių mokėtojai patys turi suvokti, kad už kiekvieną nusižengimą mokestinei drausmei (suprastiems mokesčių teisės reikalavimams) mokesčių administracija taikys įstatymais nustatytas neigiamas poveikio priemones. Taigi, jei mokesčių mokėtojas laisva valia nenori paklusti suprastoms mokesčių administravimo nuostatoms, jis priverčiamas jų laikytis prievarta. Mokesčių mokėtojui turi būti suteikta aiški veiksmų alternatyva: arba

mokesčius moki laisva valia, o mokesčių administracija tau padeda tai daryti, arba mokesčiai išieškomi prievarta taikant įvairias neigiamo poveikio priemones.

1 lentelė. Esminiai mokesčių mokėtojų aptarnavimo ir komunikavimo tikslai, uždaviniai ir priemonės jiems pasiekti

Tikslai	Uždaviniai	Priemonės
1. Supaprastinti mokesčines procedūras.	<ul style="list-style-type: none"> Užtikrinti, kad laiku būtų inicijuojami mokesčių įstatymų ir mokesčių procedūrų pakeitimai; sudaryti sąlygas, kad mokesčių mokėtojai mokesčines procedūras galėtų atlikti jų pasirinktais, jiems patogiausiais būdais; užtikrinti lygias galimybes neįgaliesiems. 	<ul style="list-style-type: none"> Bendro visoje šalyje Mokesčių informacijos centro įkūrimas; atliekamų mokesčių procedūrų analizė ir rekomendacijos dėl jų pakeitimų, kad taisyklės būtų aiškios, nereikalingos procedūros būtų panaikintos; sudarytos galimybės mokesčių mokėtojui kuo daugiau mokesčių procedūrų atlikti elektroninėmis priemonėmis; mokesčių paslaugų teikimas mokesčių mokėtojo buvimo vietoje; parengtos ir įdiegtos kompiuterizuotos mokesčių mokėtojų konsultavimo vietos apskrities valstybinėse mokesčių inspekcijose (toliau – AVMI) - informaciniai (elektroniniai) kioskai.
2. Skatinti savanorišką mokesčių mokėjimą.	<ul style="list-style-type: none"> Pateikti mokesčių mokėtojams išankstinę (ankstyvą) informaciją apie būsimus teisės aktų ir mokesčių procedūrų pakeitimus; sudaryti sąlygas mokesčių mokėtojams gauti informaciją pažangiomis informacinėmis ir telekomunikacinėmis technologijomis; užtikrinti, kad informacija mokesčių mokėtojams būtų teikiama jų pasirinktu, jiems patogiu būdu ir priemonėmis; užtikrinti, kad informacija mokesčių mokėtojams būtų teikiama paprasta, suprantama kalba; užtikrinti aukštą mokesčių mokėtojams teikiamos informacijos kokybės lygį. 	<ul style="list-style-type: none"> Mokesčių įstatymų komentarai iš anksto parengiami ir pateikiami mokesčių mokėtojams; VMI prie Finansų ministerijos interneto, intraneto svetainių modernizavimas; bendro visoje šalyje Mokesčių informacijos centro įkūrimas; seminarų organizavimas ir leidinių platinimas elektroniniu būdu; teikiamos informacijos skirstymas pagal tikslines mokesčių mokėtojų grupes (gyventojai, smulkios ir vidutinės įmonės, didieji mokesčių mokėtojai ir pan.); teikiama informacija rengiama centralizuotai dalyvaujant AVMI (koordinuojant veiklą VMI sistemos mastu).
3. Siekti, kad mokesčių mokėtojai teiktų teisingus duomenis VMI.	<ul style="list-style-type: none"> Siekti, kad padidėtų teisingai užpildytų deklaracijų skaičius, ypač pradėdant nuo antrųjų ir trečiųjų metų po naujos deklaracijos formos taikymo. 	<ul style="list-style-type: none"> Nustatytos aiškios deklaracijų ir kitų mokesčių dokumentų klaidų taisymo procedūros; mokesčių mokėtojus šviesti ir konsultuoti jų pasirinktu būdu.
4. Siekiant abipusio mokesčių administravimo sąnaudų mažinimo ir savanoriško mokesčių sumokėjimo, palaikyti efektyvų grįžtamąjį ryšį su	<ul style="list-style-type: none"> Įdiegti mokesčių mokėtojų aptarnavimo rizikos valdymo sistemą; sudaryti sąlygas mokesčių mokėtojams išsakyti pageidavimus ir nuomonę apie VMI vykdomą veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> Nuolat tiriami mokesčių mokėtojų nuomonė ir pageidavimai; panaudojant informacines sistemas, nustatomi (identifikuojami) mokesčių mokėtojai, nevykdantys prievolių teikti deklaracijas; taikomos priemonės, mažinančios mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratoriaus mokesčių

Tikslai	Uždaviniai	Priemonės
mokesčių mokėtojai.		administravimo sąnaudas.

Taigi, tik užtikrinus teigiamas mokesčių mokėtojų emocijas bei suformavus aiškius mokesčių administravimo vertinimo kriterijus galima pasiekti reikiama teisinės sąmonės lygį, kuris būtų pakankamas užtikrinti savanorišką mokesčių mokėjimą.

2. SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO TAKTIKA

Teisės aktai

2004 metais buvo užbaigta mokesčių sistemos reforma [5], vykusį nuo 2002 metų. Siekiant, kad mokesčių teisės aktuose būtų įtvirtinti ES [3] „acquis“ atitinkantys apmokestinimo principai bei geriausia pasaulinė praktika, buvo priimti nauji pagrindinių mokesčių įstatymai ar jų pakeitimai. Taip pat 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujos redakcijos Mokesčių administravimo įstatymas [4], kuriame aiškiau reglamentuojami mokesčių administravimo teisiniai santykiai bei nustatomi nauji mokesčių administratoriaus veiklos prioritetai, o taip pat įtvirtintas mokesčių mokėtojo ir mokesčių administratoriaus bendradarbiavimo institutas.

Siekiant įgyvendinti LR Vyriausybės 2004 – 2008 m. programoje numatytas nuostatas – tobulinti mokesčių sistemą, pasiekti geresnio darbo jėgos ir kapitalo apmokestinimo balanso, palaipsniui mažinti gyventojų pajamų mokesčio našta, 2005 m. birželio mėnesį buvo priimti keli nauji mokesčių įstatymai, įsigaliojantys 2006 metais. Tai – Laikinis socialinio mokesčio¹, Nekilnojamojo turto mokesčio² ir atskirų Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymai. Nuo 2006 m. sausio 1 d. VMI turi administruoti Laikinąjį socialinį mokestį, kurį mokės juridiniai asmenys nuo apmokestinamojo pelno, bei Nekilnojamojo turto mokestį, išplėtus jo mokestinę bazę. Šiuo mokesčiu, siekiant suvienodinti verslo sąlygas fiziniams ir juridiniams asmenims, bus apmokestinamas ir gyventojų komercinei veiklai naudojamas nekilnojamasis turtas. Nuo 2006 m. liepos 1 d. įsigaliojo Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimai³, nustatantys galiojusio 33 proc. tarifo sumažinimą iki 27 proc., o nuo 2008 m. sausio 1 d. – iki 24 proc.

Iki 2006 metų IV ketvirčio pabaigos VMI įpareigota parengti LR mokesčių administravimo įstatymo [4] komentarą, nuolat jį pildyti ir atnaujinti, atsižvelgiant į naujas teisės aktų nuostatas, svarbiausiuosius mokesčių administravimo klausimus, kad mokesčių mokėtojai gerai išmanytų jiems suteiktas teises ir tinkamai jomis naudotųsi, būtų susipažinę su mokesčių administravimo procedūromis, vykdytų savo pareigas ir aiškiai suprastų atsakomybę už pareigų nevykdymą [6].

Elektroninio deklaravimo sistema

2003 metų pabaigoje – 2004 metų pradžioje buvo kuriamas ir diegiamas Elektroninių viešųjų paslaugų teikimas mokesčių mokėtojams: Elektroninio deklaravimo sistemos (toliau – EDS) projektas, kurio tikslai buvo [14]:

¹ Valstybės žinios. 2005. Nr. 76-2739

² Valstybės žinios. 2005. Nr. 76-2741

³ Valstybės žinios. 2005. Nr. 76-2743

- sukurti elektroninio deklaratavimo sistemą, kuri sudarys sąlygas juridiniams ir fiziniams asmenims atlikti mokesčių deklaratavimo procedūras panaudojant skaitmenines technologijas,
- supaprastinti mokesčių procedūras,
- sukurti patogumą mokesčių mokėtojams, laiko, darbo ir finansinių išteklių taupymas;
- siekiant abipusio mokesčių administravimo sąnaudų mažinimo ir savanoriško mokesčių sumokėjimo, palaikyti efektyvų grįžtamąjį ryšį su mokesčių mokėtojais.

Sukurta ir įdiegta EDS suteikia mokesčių mokėtojams galimybę teikti deklaracijas elektroniniu būdu ir atlieka tokias funkcijas:

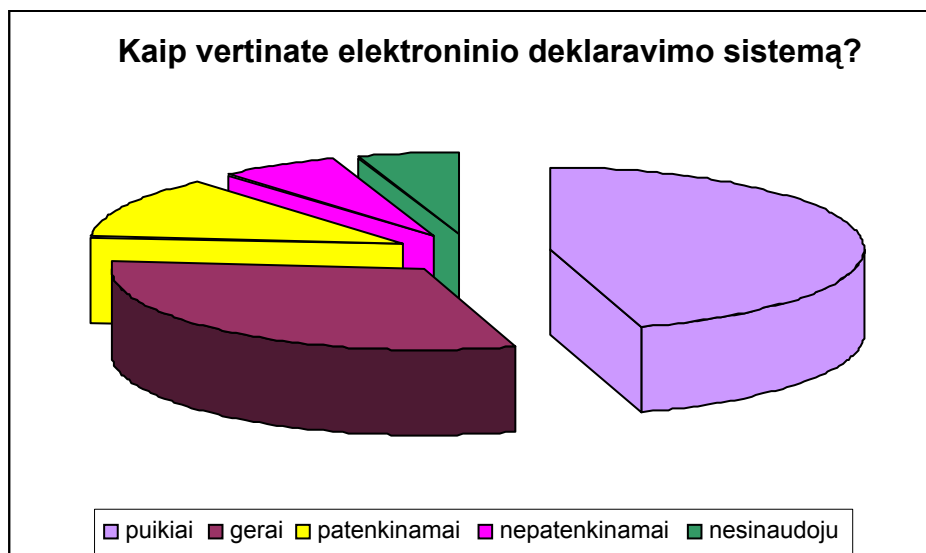
1. deklaracijų formų, pildymo priemonių kūrimas ir palaikymas,
2. deklaracijų priėmimas ir patikrinimas,
3. informacijos pateikimas mokesčių mokėtojams ir VMI darbuotojams,
4. gautų dokumentų duomenų ir optinių vaizdų archyvavimas,
5. deklaracijų duomenų perdavimas mokesčių prievolės skaičiuojančioms sistemoms.

EDS leidžia mokesčių mokėtojui (juridiniam ir fiziniam asmeniui) elektroniniu būdu deklaruoti privalomus mokėti mokesčius. Tai žymiai patogiau, kai gali atlikti prievolę norimoje vietoje norimu laiku. Taip pat toks deklaratavimas žymiai sumažino atsitiktinių klaidų tikimybę, nes deklaracijos yra tikrinamos EDS. Informaciniai pranešimai apie nustatytas klaidas pateikiami mokesčių mokėtojams EDS bei papildomai siunčiami elektroniniu paštu ir taip užtikrinamas grįžtamasis ryšys.

Pagrindinė EDS nauda – tai efektyvus mokesčių deklaratavimo proceso Lietuvoje įgyvendinimas ir administravimas. Prisidėdama prie strateginio informacinės visuomenės vystymosi šalies mastu, EDS tapo viena iš priemonių, sėkmingai skatinančių Lietuvos visuomenę naudotis moderniomis informacijos technologijomis.

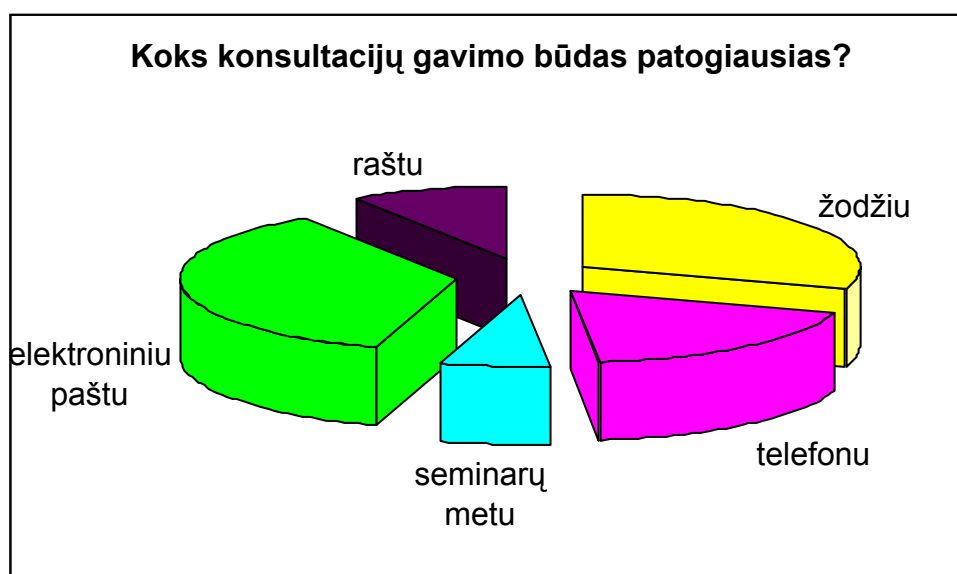
Pagal atliktą 2005-09-23 – 2005-11-01 mokesčių mokėtojų (daugiau kaip 2 tūkst.) apklausą VMI prie Finansų ministerijos (toliau - FM) interneto svetainėje, EDS puikiai įvertino – 44 proc., gerai – 30 proc., patenkinamai – 12 proc., nepatenkinamai – 6 proc., nesinaudoja – 5 proc. (žr. 1 pav.), be to 64 proc. apklaustųjų nurodė, kad deklaracijų teikimas elektroniniu būdu yra priimtinausias/patogiausias [14].

Siekiant padėti mokesčių mokėtojams atlikti mokesčių procedūras, taip pat siekiant paskatinti ankstyvą elektroninį deklaratavimą, 2007 m. gyventojams, esantiems elektroninio deklaratavimo sistemos vartotojais, bus pasiūlyta iš esmės kokybiškai nauja paslauga – galimybė per EDS gauti iš dalies užpildytas gyventojų pajamų mokesčio deklaracijų bylas, kurios bus parengiamos iš VMI turimų duomenų [6].

1 pav. Elektroninio deklaravimo sistemos įvertinimas

VMI prie FM, siekdama atlikti kuo efektyvesnę švietimo ir konsultavimo kokybės stebėseną, 2005 metais interneto svetainėje www.vmi.lt atliko mokesčių mokėtojų apklausą, tam kad išsiaiškintų mokesčių mokėtojų poreikius teikiamoms konsultacijoms ir jų pateikimo būdams. Buvo apklausta 886 mokesčių mokėtojų. Apklausos rezultatai parodė, kad mokesčių mokėtojams patogiausios yra konsultacijos elektroniniu paštu – 35 proc. ir betarpiškai žodžiu – 29 proc. Be to, 18 proc. apklaustųjų pageidauja konsultuotis telefonu, 9 proc. raštu ir 6 proc. seminarų metu (žr. 2 pav.).

2 pav. Mokesčių mokėtojų nuomonės pasiskirstymas pagal teikiamų konsultacijų būdus

Toks žodinių konsultacijų, įskaitant konsultacijas telefonu, įvertinimas rodo, kad mokesčių mokėtojams ne tiek svarbu gauti kokį nors dokumentą, o daug svarbiau yra išsiaiškinti atskiras su mokesčių įstatymais susijusias nuostatas [8]. Raštu mokesčių mokėtojai kreipiasi, kai klausimai yra sudėtingi ir jiems svarbu gauti raštišką mokesčių administratoriaus paaiškinimą.

Mokesčių informacijos centras

Siekdama, kad mokesčių mokėtojų konsultavimas telefonu būtų kuo efektyvesnis, ir norėdama kuo geriau aptarnauti mokesčių mokėtojus, VMI kartu su užsienio partneriais iš Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės Muitų ir akcizų administracijos įgyvendina PHARE Dvynių projektą "Mokesčių informacijos centras" (toliau - MIC). MIC, informacija mokesčių klausimais teikiama vienu trumpuoju numeriu visoje Lietuvoje., skambučio į MIC kaina, skambinant: fiksuotu telefonu - 12 centų, o mobilaus ryšio — tiek pat, kiek viena minutė kainuoja skambinant į savo operatoriaus tinklą.

Mokesčių konsultacijos – vienu telefonu. Kokia nauda ir kas naujo?

"Skambučių centras" palaipsniui perims apskričių VMI skyrių konsultavimo funkcijas. Mokesčių informacijos centras veiks Vilniuje. Pagrindinė jo funkcija: konsultuoti mokesčių mokėtojus telefonu.

Planuojama mokesčių informacijos centro nauda:

- padės įgyvendinti VMI misiją — padėti mokesčių mokėtojams teisingai apskaičiuoti ir sumokėti mokesčius;
- padės pasiekti VMI strateginį tikslą — tobulinti mokesčių administravimą skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą;
- pagerins mokesčių mokėtojų švietimo ir konsultavimo procedūrų vykdymą operatyviausiomis telekomunikacinėmis priemonėmis — telefonu ir elektroniniu paštu;
- sudarys sąlygas mokesčių mokėtojams gauti greitai vieningą, savalaikę ir kokybišką informaciją mokesčių klausimais;
- užtikrins geresnę mokesčių mokėtojams teikiamų paslaugų kokybę;
- sumažins mokesčių mokėtojų daromų klaidų galimybę.

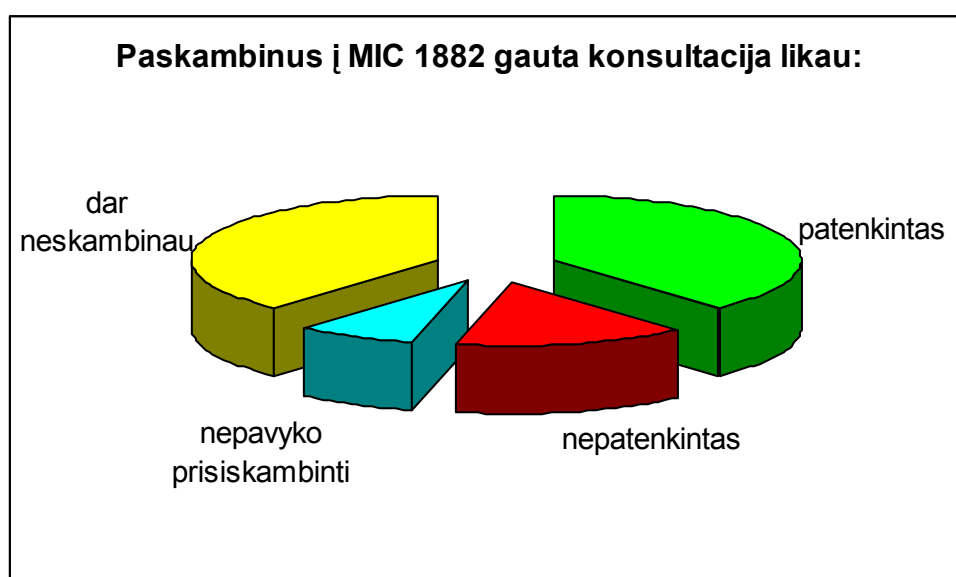
Visas MIC numatytas funkcijas planuojama įgyvendinti 3 etapais.

Pirmajame etape (2006 m. II ketv.) MIC konsultuoja gyventojų pajamų mokesčio klausimais bei teikia bendro pobūdžio informaciją telefonu, centralizuotai registruoja mokesčių mokėtojus į seminarus ir žodines konsultacijas, yra suteikta galimybė mokesčių mokėtojams telefonu užsisakyti pažymas, deklaracijų formas bei leidinius.

Antrajame (2007 m. I ketv.) - numatoma papildomai konsultuoti ir PVM klausimais telefonu bei atsakinėti į mokesčių mokėtojų elektroninius paklausimus (vienas elektroninio pašto adresas visoje Lietuvoje).

Trečiajame (2007 m. III ketv.) planuojama į MIC perkelti konsultacijas telefonu ir kitais mokesčių klausimais.

Tikimasi, kad vieningame centre bus teisinga ir bendra konsultacija, išvengta skirtingo įstatymų nuostatų interpretavimo, kas, deja, dabar yra neretas reiškinys. Visas naujoves, teisės aktų pakeitimus pirmiausiai sužinos ir apdoros konsultantai. Visi mokesčių mokėtojai tuo pačiu klausimu gaus vienareikšmišką atsakymą.

3 pav. Mokesčių mokėtojų nuomonių paskirstymas pagal pasitenkinimo konsultacija laipsnį

Pagal VMI atliktą 2006-05-16 – 2006-06-05 apklausą, kurioje dalyvavo 904 mokesčių mokėtojų, paskambinus į MIC trumpuoju numeriu 1882 liko patenkinti – 38 proc. apklaustųjų, nepatenkinti – 15 proc. mokesčių mokėtojų, kiti mokesčių mokėtojai dar nepasinaudojo MIC centro paslaugomis (žr. 3 pav.).

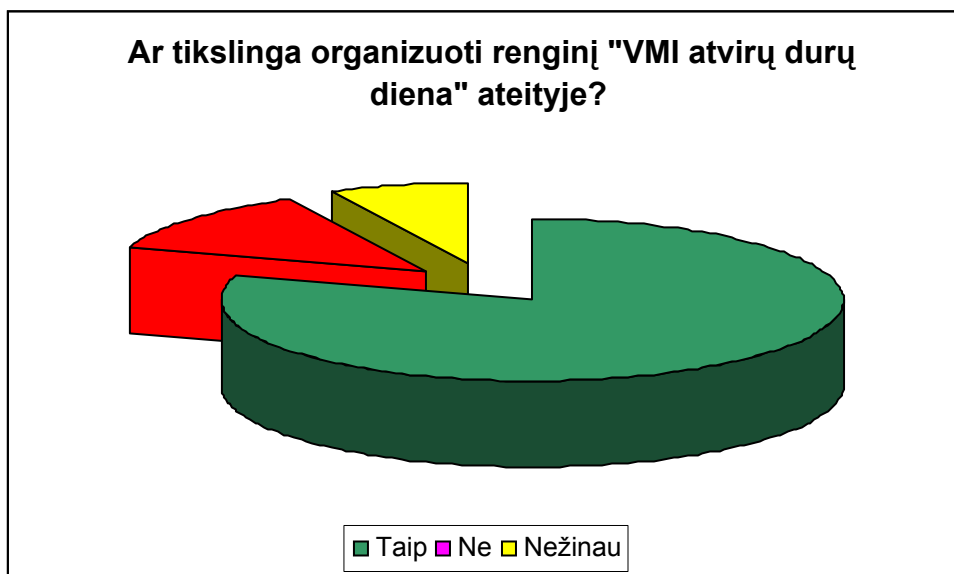
Patogus aptarnavimas

Lietuvoje pradėtas patogus ir kruopštus mokesčių mokėtojų aptarnavimas, konsultavimas. Atvykstant mokesčių mokėtojui betarpiškai į AVMI, atskiroje patalpoje stovi aparatas, kuriame nuspaudus klavišą su reikalingo mokesčio, paslaugos pavadinimu, mokesčių mokėtojas gauna kvitą su eilės numeriu. Laukiamąjį kambario elektroniniame tablo nurodoma, koks eilės numeris ir į kurią kabiną užėiti. Kiekvienas pareigūnas dirba atskiroje kabinoje, nes

mokesčių mokėtojai norima sudaryti konfidencialią aplinką. Jei klausimas sudėtingas, mokesčių mokėtojas palieka paklausimą raštu (speciali forma). Atsakymas mokesčių mokėtojui pateikiamas vėliausiai per vieną mėnesį.

Deklaravimas

2006 metais balandžio mėnesį pirmą kartą VMI organizavo atvirų durų savaitę, kurios metu specialistai gyventojams teikė pagalbą ir individualias konsultacijas, kaip užpildyti metinę pajamų mokesčio deklaraciją, aiškino, kaip ją pateikti elektroniniu būdu, o atsinešusiems reikalingus dokumentus padėjo deklaracijas užpildyti. Visą atvirų durų savaitę gyventojai buvo kviečiami į seminarus, kur jiems buvo aiškinami deklaravimo ypatumai. Atvirų durų savaitės renginių programos kovo pabaigoje buvo platinamos didžiuosiuose Maxima, IKI, NORFA ir RIMI prekybos centruose. Kai kuriuose didžiuosiuose prekybos centruose Kaune, Šiauliuose ir Panevėžyje inspekcijų specialistai teikė gyventojams pagalbą pajamų deklaravimo klausimais [16].

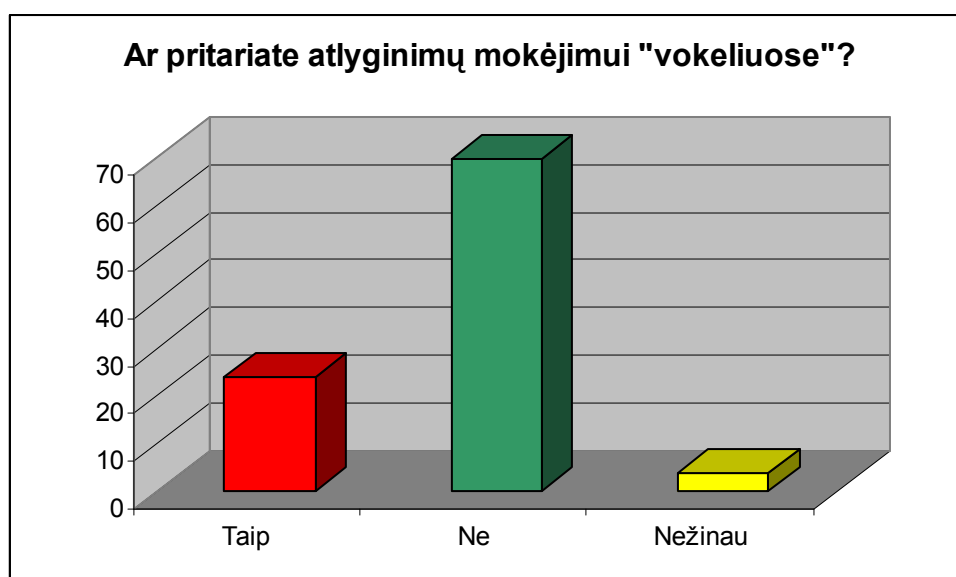

4 pav. Mokesčių mokėtojų nuomonių pasiskirstymas dėl organizuojamo renginio „VMI atvirų durų diena“

VMI norėdama nustatyti „VMI atvirų durų dienos“ naudą, 2005-03-07 – 2005-04-10 padarė 1098 mokesčių mokėtojų apklausą savo interneto svetainėje. Apklauso rezultatai parodė, kad dauguma apklaustųjų teigiamai vertina tokius organizuojamus renginius (žr. 4 pav.).

„Darbo užmokestis vokeliuose“ akcija

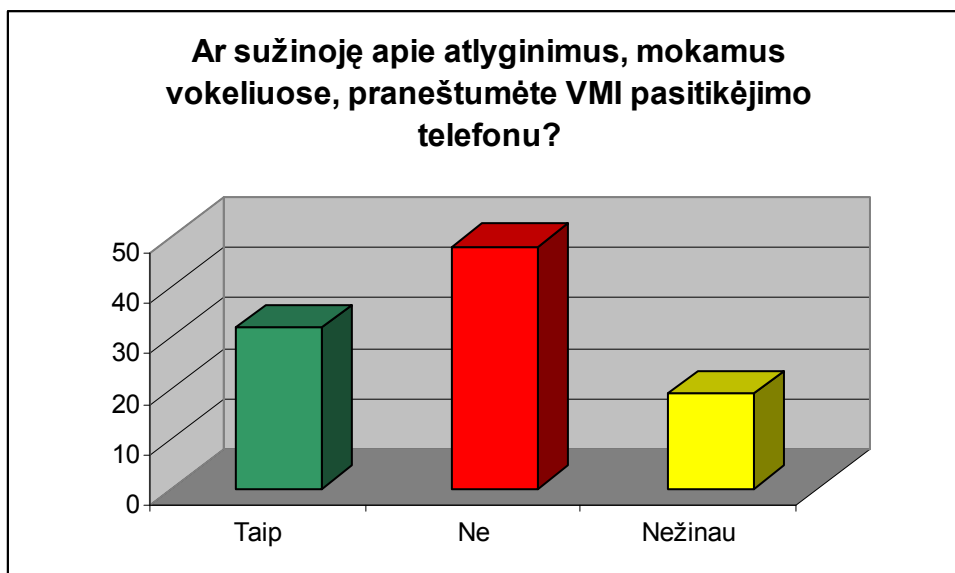
Siekiant įgyvendinti savanoriško mokesčių mokėjimo strategijos 4 principą - atsakomybės už teisės normų pažeidimus neišvengiamumą 2006-06-05 buvo pradėta akcija „Neimk vokelio, o sužinojęs pranešk“. Nuo akcijos pradžios iki 2006-08-18 pasitikėjimo telefonu kreipėsi 623 gyventojai ir jau išnagrinėti 228 jų prašymai [15]. Nuo akcijos pradžios jau nustatytas 121 administracinės teisės pažeidimas, 38 tikrintos įmonės jau padidino darbo užmokestį, kitos – kontroliuojamos. Pagal atliktą apklausą VMI interneto svetainėje, iš 2588 visų balsavusių 70 proc. gyventojų nepritaria atlyginimui „vokeliuose“ (žr. 5 pav.).

5 pav. Gyventojų nuomonių paskirstymas dėl atlyginimų mokėjimo „vokeliuose“

Tačiau į klausimą „ar sužinoję apie atlyginimus, mokamus vokeliuose, praneštumėte VMI pasitikėjimo telefonu“ buvo gauti priešingi rezultatai: neigiamai atsakė į šią klausimą beveik 50 proc. apklaustųjų, apie 20 proc. dalyvavusiųjų apklausoje suabejojo (žr. 6 pav.).

Tokie apklausos rezultatai parodo gan pakantų visuomenės požiūrį į mokesčių vengimo reiškinį. Lietuvoje dar nepakankamas visuomenės teisinės sąmonės lygis, kad mokesčius mokėtų savanoriškai. Šalies mokėtojų moralinė psichologinė būsena pasireiškia negatyviu nusistatymu prieš egzistuojančią mokesčių sistemą, žemu teisinės kultūros lygiu, o taip pat savanaudiškumo motyvacija. Tam, kad mokesčių mokėtojai savanoriškai mokėtų mokesčius, jie turi būti įsitikinę, kad jie turi iš to naudoti, turi laikyti mokesčių sistemą pakankamai teisinga ir turi būti įsitikinę, kad administracijos veikla yra veiksminga.

6 pav. Gyventojų aktyvumas, pranešant apie atlyginimų mokėjimą „vokeliuose“

Apibendrinant pasakytą galima teigti, kad šiuo metu daug nuveikta tobulinant teisės aktų rengimo darbą, šviečiant ir konsultuojant mokesčių mokėtojus bei kitaip skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą, tačiau dar yra nemažai atvejų, kai siekiant išvengti mokesčių, bandoma apeiti įstatymus. Ir toliau turėtų būti planuojama tęsti darbą kontrolės srityje bei stiprinti šviečiamąją veiklą, skatinti neigiamą visuomenės požiūrį į atlyginimų mokėjimą „vokeliuose“, neįregistruotas įmones, nelegaliai įdarbintus žmones, klastojamus apskaitos dokumentus, pardavinėjamas kontrabandines prekes, neteisėtai siekiama susigrąžinti pridėtinės vertės mokestį ir panašiai.

3. SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO REZULTATŲ ĮVERTINIMAS

Šiame darbe siekiama išanalizuoti, ar vykdoma mokesčių mokėtojų skatinimo taktika yra veiksminga ir efektyvi. Pagrindinis rodiklis, leidžiantis kiekybiškai įvertinti savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo rezultatus, yra skolų išieškojimas [9]. Skatinimas savanoriškai mokėti mokesčius padeda užtikrinti, kad skolos būtų išieškomos laiku be jokių papildomų vykdymo priemonių. Prie teigiamų pokyčių prisideda tokie veiksniai kaip išsamesnė informacija apie mokesčių mokėtojus bei jų finansinę padėtį, nemokiais arba neatsekamais tapusių mokesčių mokėtojų nustatymas, greitas reagavimas nusižengimo atveju ir glaudesni ryšiai skirtingus mokesčius administruojančių tarnybų. Skolų tvarkymas taikant atidėjimo arba mokėjimo dalimis principus gali būti veiksmingesnis renkant nesumokėtus mokesčius, negu mokesčių mokėtojų stūmimas nemokumo link. Mokesčių inspekcija dažnai turi banko bei kitą finansinę informaciją apie mokesčių mokėtojus, taip pat ir duomenis iš kitų šaltinių. Tais atvejais, kai priėjimas prie tokios informacijos neribojamas slaptumo taisyklėmis, ja galima naudotis tiek siekiant užkirsti kelią galimiems nusižengimams, tiek norint parodyti, kaip priversti nusižengusįjį sumokėti mokesčius. Skolų išieškojimo priemonių pasirinkimas yra labai platus, tačiau vis dažniau pabrėžiama, kad geriau įsikišti ankščiau, kad tokių priemonių taikymo būtų išvengta.

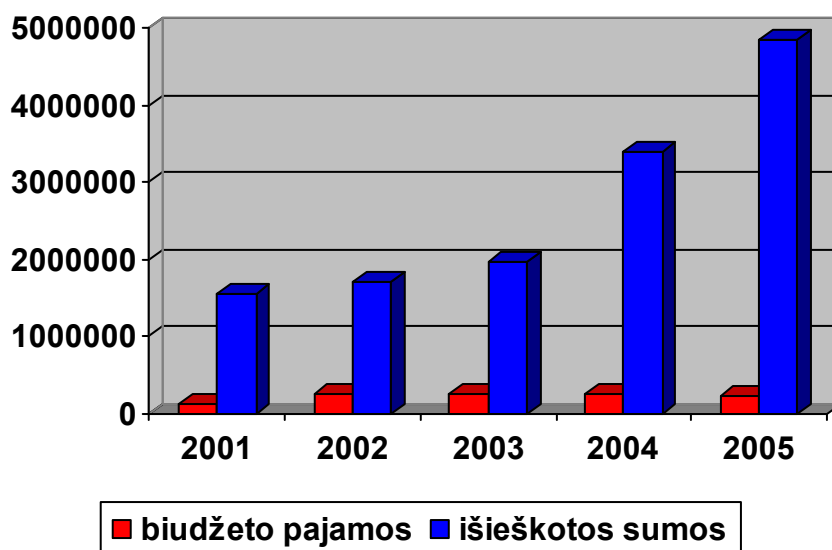
Paanalizuokime tris veiklos rodiklius: valstybės biudžeto pajamas, skolų išieškojimą ir savanorišką mokesčių mokėjimo skatinimą. Aišku, kad du paskutiniai yra sudedamosios dalys valstybės biudžeto pajamų, t.y. galioja formulė:

Valstybės biudžeto pajamos = lėšos, kai mokesčiai sumokėti laisva valia (savanoriškai, po raginimo) + lėšos, kai skolos išieškotos, t.y. sumokėtos priverstiniu būdu.

Norint pamatyti, ar vykdant savanoriško mokesčių skatinimo taktiką daugiau lėšų sumokama laisva valia, ar ne, turime nagrinėti kaip kinta valstybės biudžeto pajamos ir skolų išieškojimo sumos laikui bėgant. Nagrinėsime Vilniaus apskrities VMI pateiktus duomenis už 2001-2005 metus, pateiktus ataskaitose „Dėl Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos įplaukų į nacionalinį biudžetą“ bei Vilniaus apskrities Valstybinės mokesčių inspekcijos Nepriemokų išieškojimo skyriaus (toliau – NIS) ataskaitose.

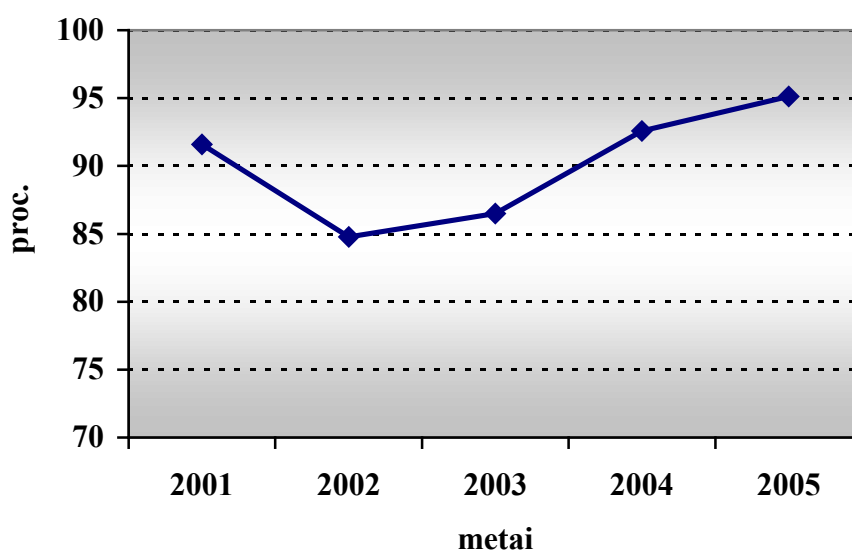
Analizuojant surinktas valstybės biudžeto pajamas ir tame tarpe išieškotas sumas Vilniaus apskrities VMI, buvo pastebėta, kad nuo 2001 m. biudžeto pajamos palyginant su 2005 m. išaugo daugiau nei 3 kartus, tačiau išieškotos sumos tik 1,82 kartų (žr. 7 pav.). Be to,

išieškotų sumų skaičius nuo 2002 metų svyruoja apie 253 tūkst. Lt (nedidėja), o valstybės biudžeto įplaukos kiekvienais metais turi pastovią didėjimo tendenciją.

7 pav. Vilniaus apskrities VMI surinktos valstybės biudžeto pajamos, išieškotos sumos (tūkst.Lt)

Atėmus iš valstybės biudžeto įplaukų visas išieškotas sumas galima pamatyti savanoriško mokesčių mokėjimo kitimo tendenciją. Iš 8 pav. matome, kad nuo 2002 m. valstybės biudžeto pajamų didesnę dalį sudarė savanoriškai sumokėtos sumos ir procentas laisva valia sumokėtų sumų kiekvienais metais auga.

8 pav. Savanoriškai sumokėtos sumos (Vilniaus apskritis)

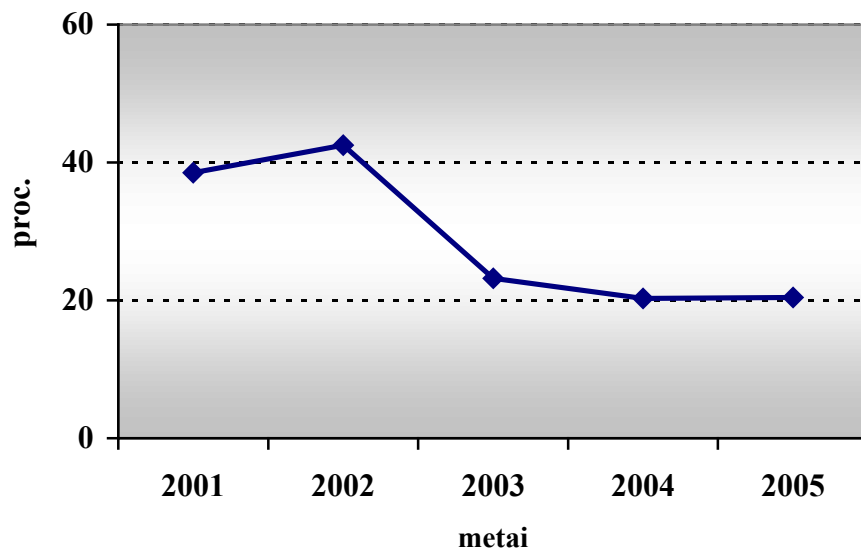
Dabar panagrinėkime atskirą mokesčių mokėtojų grupę – skolininkus, t.y. mokesčių mokėtojus turinčius nepriemoką, skolą valstybei. Vilniaus apskrities VMI NIS metinių ataskaitų už 2001-2005 m. duomenimis, 2001 m. Vilniaus apskrityje buvo užregistruoti 9129 skolininkai. Kiekvienais metais skolininkų skaičius augo nuo 15% (2005 m.) iki 143% (2003 m.) (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Skolininkų kitimo tendencija 2001-2005 m.

Metai	Skolininkų skaičius	Palyginimas	
		+/-	%
2001	9129	-	-
2002	11060	1931	121,15
2003	26918	15858	243,38
2004	31726	4808	117,86
2005	36517	4791	115,10

Analizuojant skolininkų skaičių buvo vertinama, kiek iš visų skolininkų kiekvienais metais pilnai atsiskaito su valstybės biudžetu. Buvo pastebėta, kad atsiskaičiusių skolininkų skaičius santykiyje su visais skolininkais kiekvienais metais, išskyrus 2002 metus, mažėja (žr. 9 pav.). O tai rodo, kad skolininkai nelinkę pilnai atsiskaityti su valstybės biudžetu. Valstybės auditoriai mano [10], kad ribota teisinė atsakomybė, delspinigiai už mokesčių mokėjimą ne laiku ir delspinigių „amnestijos“ neskaito mokesčių mokėtojų tinkamai ir savanoriškai vykdyti mokesťines prievoles. Skolininkai iš esmės neapmoka jų nesumokėtų mokesčių išieškojimo kaštus, kurių valstybė nepatirtų pastariesiems tinkamai vykdant konstitucinę pareigą [1]. Mokesčių mokėtojui pigiau laukti, kol mokesčių administratorius savarankiškai priverstinai išieškos nesumokėtus mokesčius, nei pačiam dėti pastangas siekiant laiku ar per trumpą laikotarpį sumokėti mokesčius ir delspinigius.

Reikia pastebėti, kad nuo 2003 metų pilnai atsiskaičiusių su valstybės biudžetais skolininkų skaičius stabilizavosi – jis pradėjo svyruoti apie 20 procentu.

9 pav. Iki galo atsiskaičiusių mokesčių mokėtojų procentinė dinamika nuo visų skolininkų (Vilniaus apskritis)

Kalbant apie tarimai neišieškotinų skolų nurašymą, Europos Bendrijų [2] komisijos 2005-01-10 paskelbtas tyrimas [9] atskleidė reikšmingus taikomų metodų skirtumus. Kai kurios Europos Bendrijos valstybės narės paminėjo galimybę nurašyti skolas, kurių išieškojimas būtų pernelyg brangus.

Taigi, laisva valia sumokėtos sumos kiekvienais metais auga, tačiau pilnai atsiskaičiusių mokėtojų skaičius skolininkų terpėje mažėja, o tai rodo, kad mokesčių mokėtojams pigiau laukti, kol mokesčių administratorius savarankiškai priverstinai išieškos nesumokėtus mokesčius, nei pačiam dėti pastangas siekiant laiku ar per trumpą laikotarpį sumokėti mokesčius ir delspinigius.

4. KITŲ ŠALIŲ SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO TAKTIKOS PATIRTIS

Siekiant siūlyti taikyti geriausią patirtį turinčių užsienio valstybių savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo taktikos ypatumus Lietuvoje, šiame skyriuje pateikiami tik specifiniai tam tikrų valstybių bruožai, kuriuos gali perimti Lietuvos mokesčių administravimo sistemos kūrėjai.

4.1. RUSIJOS MOKESČIŲ KULTŪROS FORMAVIMO YPATUMAI

Rusijoje Sovietų laikais mokesčių surinkimas iš įmonių, įstaigų ir įvairių kitų organizacijų siekdavo 98 proc., kadangi beveik visos organizacijos buvo valstybinės, o mokesčių surinkimas valstybėje reikšdavo „pinigų skirstymą iš kairės kišenės į dešinę“. Dėl šių priežasčių apie „mokesčių kultūrą“ tuo metu nebuvo ir negalėjo būti kalbama. Ji pradėjo formotis tik po sovietinės tvarkos žlugimo, kai prasidėjo privatizacija, t.y. turto valstybinės nuosavybės perdavimas privačiai nuosavybei.

Tarptautinio valiutinio fondo ekonomistai aiškina „šalies mokesčių kultūrą“ kaip mokesčių mokėtojų „mokesčių suvokimą“. Daugumoje valstybių mokesčių mokėtojai nesuvokia mokesčių reikalingumo dėl seniai egzistavusios tokios planinės ekonomikos. Nes centriniai planuotojai bandė visais būdais išvengti kontaktų su mokesčių mokėtojais dėl tiesioginių mokesčių ir iš esmės surinkdavo valstybės lėšas per netiesioginius mokesčius. Dėl to tiesioginių mokesčių įvedimas buvo priešiška priimtas. Georgi Boos pastebi, kad „neegzistuoja valstybės, kur žmonės būtų laimingi mokėti mokesčius, tačiau jie moka mokesčius dėl jų mokesčių kultūros“ [13].

Rusijoje mokesčių kultūros diegimas vyko JAV ekspertų pagalba, kurią finansavo Tarptautinis bankas. Su jų pagalba Rusijoje buvo gerinamas mokesčių administracijos veiklos efektyvumas, didinama visuomeninė mokesčių kultūra. Volžsko mieste buvo organizuotas eksperimentinis ofisas, kurio pagrindinės funkcijos buvo skleisti informaciją apie mokesčius per visuomeninius ryšio kanalus, tuo pačiu mažinant „šalies mokesčių nežinojimo lygį“. Be to „mokesčių kultūrą“ kaip dalyką pradėjo dėstyti mokyklose. Jau 1999-2000 mokslo metais buvo išleistas ir teigiamai įvertintas Švietimo ministerijos vadovėlis „Kam reikalingi mokesčiai“, kuris skirtas pradinių klasių mokiniams ir mokytojams. Šis vadovėlis leidžia vaikams lengvai suprasti kam reikalinga mokesčių sistema, kas ir kokius mokesčius moka, kaip ir kam skirsto valstybė sumokėtus mokesčius, kodėl mokėti mokesčius ne tik būtina, bet ir naudinga [23]. Šiuo

metu diegiamas projektas vystyti mokesčių kultūrą tarp vaikų ikimokyklinio amžiaus. Tėvai yra įpareigojami aptarti apmokestinimo pagrindus su vaikais namie, o vaikų ugdymo organizacijose vyksta žaidimai mokesčių pagrindais.

Rusijoje laikoma, kad „mokesčių kultūra“ yra priešingybė „mokesčių nežinojimui“. Be to, Rusijos mokesčių ministras Gennadij Bukaev pastebėjo, kad kažkiek mokesčių kultūra Vakarų valstybėse, ypač JAV, siejama su baime būti įtrauktu į juodą sąrašą, turėti neigiamą reputaciją visuomeninėje, tarp verslo partnerių [13].

Taigi, „mokesčių kultūra“ formuojasi iš vienos pusės apmokestinimo istorija bei principais, o iš kitos pusės tokių sąvokų kaip „sąžiningumas“, „teisingumas“ bei „pareigos jausmas“ suvokimu. Mokesčių mokėtojai nejaučia moralinės pareigos mokėti mokesčius, jeigu valstybė tinkamai neskirsto sumokėtų mokesčių.

4.2. JAV SAVANORIŠKO MOKESČIŲ MOKĖJIMO SKATINIMO TAKTIKOS PATIRTIS

Didelę mokesčių administravimo patirtį turi JAV. Svarbus JAV mokesčių administravimo laimėjimas - aukštas geranoriško mokesčių mokėjimo procentas. VMI svarbiausias uždavinys – siekti kuo aukštesnio savarankiško mokesčių mokėjimo lygio. Tai atsispindi ir JAV Vidinių pajamų tarnybos misijoje. Ten sakoma [11]: „Vidinių pajamų tarnybos darbo tikslas yra surinkti teisingus mokesčius su mažiausiomis išlaidomis, ir tai daryti tokiu būdu, kuris garantuoja aukščiausią žmonių pasitikėjimą mūsų integralumu, efektyvumu ir teisingumu. Kad pasiektume šį tikslą:

- skatinsime ir sieksime aukščiausio įmanomo savanoriško bendradarbiavimo pagal atitinkamus įstatymus ir taisykles;
- pranešime visuomenei apie jos teises ir pareigas;
- kai yra neatitikimas, nustatysime atitikimo lygį;
- darysime viską, kad būtų tinkamai įgyvendinami mokesčių įstatymai;
- nuolat ieškosime naujų efektyvesnių mūsų misijos mokesčių įgyvendinimo būdų“.

JAV mokesčių įstatymai yra sudėtingi. Todėl siekiant sudaryti mokesčių mokėtojui kuo palankesnes sąlygas mokestinei prievolei atlikti, gerai organizuotas mokesčių mokėtojų švietimas. Siekiama, kad mokesčių mokėtojai informaciją gautų nemokamai, dengtų tik būtiniausias sąnaudas (pavyzdžiui, kopijavimo). Vertingi įstatymų paaiškinimų komplektai, kuriuos gali įsigyti visi pageidaujantys asmenys. Mokesčių mokėtojų švietimui sukurti specialūs

jų švietimo bei informavimo padaliniai, mokesčių specialistai gauna specialiai parengtą metodinę medžiagą, padedančią mokesčių mokėtojui kvalifikuotai pateikti klausimus. Be VMI darbuotojų darbo, praktikuojamos savanorių (pensininkų – buvusių mokesčių specialistų, studentų) paslaugos. Be to, mokesčių mokėtojams informacija ar pagalba deklaravimo metu teikiama lankomiausiose žmonių vietose (parduotuvėse, bibliotekose, poilsiavietėse).

Publikacijose dažnai analizuojamos teisme tirtos bylos, nes manoma, kad viešas mokestinių ginčų nagrinėjimas yra efektyvus būdas skatinti mokesčių mokėtojus nepažeidinėti mokesčių įstatymų. Jeigu padarytas nusikaltimas, tai iki pusės baudos gali būti išmokėta informatoriui, padėjusiam jį išaiškinti. JAV įstatymai leidžia iki 10 proc. nuslėptos mokesčių sumos apmokėti asmenims, suteikusiems informaciją apie vengimą mokėti mokesčius. Todėl kompanijų darbuotojai nepraleidžia progos užsidirbti ir praneša inspekcijai apie savininkus, vengiančius mokėti privalomuosius mokesčius. Informatorių asmenybės paprastai lieka išlaptintos. Paslapčių mokesčių klausimais perdavimas pašaliniams asmenims ar žiniasklaidai, prekiavimas ja laikomas baudžiamuoju nusikaltimu (2003 m. duomenimis kalėjimas iki 5 m. ir (arba) iki 5 tūkst. dolerių bauda).

Mokymo programa mokesčių klausimais diegiama ir vidurinėse mokyklose. Būsimieji pedagogai rengiami dėstyti mokesčių disciplinas.

Taigi, matome, kad JAV mokesčių mokėtojais ne tik griežtai kontroliuojami, baudžiami, bet jais šalyje ir dėmesingai rūpinamasi.

4.3. DANIJOS MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO SISTEMOS YPATUMAI

Danijoje socialinės garantijos priklauso nuo to, kiek gyventojas sumokėjo mokesčių. Dėl to mokesčių mokėtojais rečiau slepia pajamas. Be to, veikia efektyvi kontrolės sistema ir yra didelė tikimybė būti sugautam.

Žmogui įsidarbinus, darbdavys tą pačią dieną apie tai informuoja mokesčių inspekciją, o ši samdomajam atsiunčia laišką, kuriame išsamiai paaiškina, kokius mokesčius ir kokia tvarka jis turės mokėti. Apie mokesčių pasikeitimus inspekcija laišku ar telefonu taip pat informuoja mokesčių mokėtoją. Danijos mokesčių inspekcija netgi pateikia verslo plėtojimo prognozes ir praneša, kokių bei kiek mokesčių dėl to reikės sumokėti per visus metus. Danijoje veikia informaciniai telefonai, kuriais paskambinęs mokesčių mokėtojas gauna labai dalykišką konsultaciją, nes konsultantas ekrane mato visus mokesčių mokėtojo duomenis ir gali iš esmės patarti, o jei pageidaujama, patikslinti ar papildyti duomenis. Danijoje gerai organizuotas mokesčių mokėtojų švietimo darbas. VMI leidžia lankstinukus, lapelius, kuriuose aiškinami

įstatymai, mokesčių mokėjimo tvarka, taip pat išleidžiamos brošiūros, laikraščiai, skirti tam tikroms mokesčių mokėtojų grupėms (pradedantiesiems verslininkams, jauniems žmonėms, pirmą kartą pildantiems mokesčių deklaraciją, imigrantams ir panašiai). Tokių leidinių galima rasti bibliotekose, informaciniuose centruose, įstaigose, įmonėse.

Mokyklose vaikams aiškinama, kodėl reikia mokėti mokesčius ir kur mokesčių pinigai naudojami, kodėl reikia kovoti su „šešėlininkais“ (Danijoje tai dažniausiai taksi vairuotojai ir smulkieji verslininkai), kad, jiems nesusimokėjus mokesčių, sunkesnė mokesčių našta gula ant kiekvieno kito mokesčio mokėtojo pečių. Taip ugdomas jaunų žmonių nepakantumas sukčiautojams [11].

4.4. KANADOS MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO SISTEMOS PRINCIPAI BEI ŠVIETIMO YPATUMAI

Kanados Valstybinio mokesčių departamento misija – skatinti paklusnumą įstatymams ir reglamentavimui per bendradarbiavimą, kokybišką aptarnavimą, atsalingą vykdymą, tokiu būdu, įnešant indėlį į kanadiečių gerovę, vizija – siekiama pripažinimo ir pagarbos iš mokesčių mokėtojų už mokesčių administratoriaus sąžiningumą, teisingumą, naujovių diegimą, valdant aukščiausios kokybės programas, remti naujas tarpvyriausybines ir internacionalines partnerystes, skatinančias didesnę valdžios efektyvumą ir stipresnę ekonominę susivienijimą [17]. Kanados Valstybinis mokesčių departamentas laikosi 4 tvirtų principų:

- vientisumas – su žmonėmis elgtis sąžiningai ir vieningai taikyti įstatymus,
- profesionalumas – atsidavimas patiems aukščiausiems pasiekiamiems standartams,
- pagarba – tai su darbuotojais, kolegomis ir mokesčių mokėtojais turimų reikalų pagrindas, tai reiškia mandagumą ir atsiliepimą į žmonių teises,
- bendradarbiavimas – partnerysčių kūrimas ir veikimas kartu, siekiant pagrindinių tikslų.

Mokymo programos mokesčių klausimais yra pateiktos Kanados Valstybinio mokesčių departamento interneto svetainėje, kur siūloma mokytis internetu. Šių kursų paskirtis – supažindinti mokesčių mokėtojus su Kanados mokesčių sistemos pagrindais ir išmokti tinkamai užpildyti pajamų mokesčių deklaraciją. Tam, kad mokesčių mokėtojas galėtų išklausti šiuos kursus, jis turi paaukoti vieną ar dvi valandas savo laiko (dauguma mokesčių mokėtojų baigia kursus per 90 minučių). Gali prireikti:

- pieštuko arba tušinuko tam, kad mokesčių mokėtojai galėtų daryti pastabas,

- kalkuliatoriaus, kai kuriems pratimams spręsti,
- spausdintuvo, jei mokesčių mokėtojas panorės atspausdinti atskiras kurso dalis ir (arba) kurso kartojimo klausimus.

Taip pat kiekvienais metais rengiama speciali „Pajamų ir pelno mokesčių savanorių bendrijos programa“ savanoriams, norintiems išmokti dirbti su pajamų, pelno mokesčių įstatymu ir deklaracijų pildymu, kad ateityje galėtų padėti kitiems šiais klausimais. Kanados Valstybinio mokesčių departamento savanoriai gali registruotis kasmet nuo spalio 1 d. iki sausio 31 d. į savanorių registrą. Savanoriško ruošimo mokesčių konsultacijos skirtos tiems, kurie nepajėgūs patys užpildyti pajamų arba pelno mokesčių deklaracijų ir negali sumokėti už pagalbą. Specialiai parengti savanoriai padeda užpildyti deklaracijas asmenims, jei jų pajamos žemos ir mokesčių situacija prasta. Tokios konsultacijos organizuojamos nuo vasario iki balandžio mėnesio kasmet skirtingose Kanados vietose [17].

4.5. AUSTRALIJOS MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO SISTEMOS YPATUMAI. ĮSTAIGOS, TEIKIANČIOS PAGALBĄ MOKESČIŲ KLAUSIMAIS

Australijos Vyriausybė išleido visuomenės informavimo priemonių planą, kur išvardino konsultavimo priemones, kurių pagalba gyventojai kviečiami aktyviai naudotis konsultacijomis, o Valstybinės institucijos jas teikti. Taigi, valstybinės institucijos turi [18]:

- konsultuoti per internetinį tinklą;
- kviešti gyventojus komentuoti dokumentus, išspausdintus reklaminiuose skelbimuose (laikraščiuose, kurie yra pasiekiami visos valstybės mastu);
- rašyti daugybei žmonių ir organizacijų, kurie domisi tuo, ar galėtų domėtis. Pranešti jiems apie konsultacijas ir prašyti juos daryti pastabas;
- prašyti susijusias valstybines įstaigas reikšti savo nuomonę;
- prašyti mokesčių praktikus per susitikimus su mokesčių mokėtojais skelbti, kokios konsultavimo priemonės yra jiems prieinamos ir prašyti dalyvauti – teikti pastabas, daryti komentarus, aktyviai reikšti savo nuomonę diskusijos metu.

Australijos mokesčių departamento vizija [19] – iš esmės pakeisti bendradarbiavimo su verslu būdą bei santykius su visuomene. Pakeitimų principai būtų tokie:

- stengtis teikti visuomenei paslaugas laiku saugiais, pigiais, lengvai pasiekiamais ir patogiais būdais;
- kad įgyvendintų savo viziją, ji stengsis naudoti daugiau elektronines galimybes ir gerinti tradicinių aptarnavimo paslaugų efektyvumą;

- bendradarbiauti su Australijos miestais, visuomene ir kitais, kad nustatytų jų poreikius, švietimo reikalavimus ir pirmenybes;
- aktyviai skatinti visų asmenų indėlį į mokesčių aptarnavimo paslaugas.

Australijos mokesčių departamentas buvo pripažintas lyderiu tarp valstybinių organizacijų, teikiančių paslaugas internetu. Pildant deklaracijas elektroniniu būdu reikia tik atsakinėti į užduodamus klausimus, mokesčių mokėtojai turi galimybę vienu klavišo paspaudimu kreiptis pagalbos, jeigu jiems iškilo kažkokie neaiškumai. Jei anksčiau mokėtojas jau teikė deklaraciją elektroniniu būdu, jis gali, padaręs pakeitimus senoje deklaracijoje, tokiu būdu pateikti naujų metų deklaraciją. Visi skaičiavimai vykdomi automatiškai, programa iškart išmeta visą informaciją apie padarytas klaidas. Australijos mokesčių departamento interneto svetainėje yra siūlomi kalkulatoriai įvairiems mokesčiams, mokesčių lengvatoms, pajamoms apskaičiuoti. Negailiesiems sudarytos visos sąlygos (pvz. teletaipas) gauti informaciją, teikti deklaracijas, jeigu jie:

- nekalba angliškai,
- turi klausos, kalbos sutrikimus.

Australijoje yra nekomercinė švietimo įstaiga „Australijos mokesčių mokėtojai“, kuri nepriklauso nei nuo politikos, nei nuo jokių kitų spaudimo grupių [20]. Jos siekis – šviesti mokesčių mokėtojus per visuomenės informavimo sistemas, švietimo publikacijas ir seminarus mokesčių mokėjimo ir senatvės pensijos klausimais.

Dar viena įstaiga teikianti pagalbą mokesčių mokėtojams yra Pagrindinio mokesčių inspektorius institucija [21], kuri ieškodama naujų kelių ir atsižvelgdama į mokesčių mokėtojų pastabas, užtikrina mokesčių sistemos teisingumą, efektyvumą ir sąžiningumą. Pagrindinio inspektorius funkcijos: tirti mokesčių sistemos administravimą, Australijos mokesčių institucijų sistemas ir teikti (priklausomai nuo to tyrimo rezultatu) pasiūlymus vyriausybei, kaip tas sistemas galima pagerinti. Pagrindinis Inspektorius siekia pagerinti mokesčių administravimo sistemą visų mokesčių mokėtojų naudai.

Bendras šios institucijos tikslas yra sumažinti mokesčių mokėtojų mokesčių išipareigojimų našta. Vyriausybė paskyrė Pagrindinį inspektorių kaip vyriausybės patarėją, kuris atstovaus mokesčių mokėtojų interesus.

Pagrindinio mokesčių inspektorius:

- gali kviesti mokesčių mokėtojus savanoriškai dalyvauti tyrime. Tokiu atveju, mokesčių mokėtojų informacija yra apsaugota nuo teisminių procedūrų, t.y. už tai, kad jie savanoriškai teikia tam tikrą informaciją, negalima ja pasinaudoti, kad paduoti juos į teismą,

- gali reikalauti iš pareigūnų pateikti reikalingą informaciją ir dokumentus, nepriklausomai nuo jų slaptumo laipsnio. Taip pat gali daryti tokių dokumentų kopijas. Jis turi pilną priėjimą prie mokesčių mokėtojų bazės.

Pagrindinio inspektoriaus pareigos:

- gavęs iš mokesčių mokėtojų mokesčių administratoriaus pareigūnų skundą, kritiką, jis turi leisti minėtiems pareigūnams pasiaiškinti,
- būti atviru ir nuoširdžiu su mokesčių mokėtojais, ypatingai sudarant Pagrindinio Inspektoriaus programą ir nustatant jo darbo prioritetus, o taip pat skelbiant jos tyrimo rezultatus.

Norėdamas nustatyti savo programos prioritetus Pagrindinis mokesčių inspektorius konsultuojasi su atrinktais pramonės, verslo, buhalterijos apskaitos, teisės ir mokesčių organizacijų atstovais.

Reikia pastebėti, kad išskirtinis Australijos valstybinių mokesčių organizacijų bruožas – švelnių sąvokų, parodančių, kad jie noriai, mielai vykdo savo pareigas (pvz. „mes būtume laimingi, jei ...“, „mums būtų malonu, jei ...“) vartojimas.

4.6. ŠVEDIJOS MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO PRINCIPAI

Švedijos mokesčių sistemos pagrindinė užduotis yra finansuoti visuomenines išlaidas, pagrindinė vykdymo užduotis – palaikyti teisinį pasitikėjimą ir teisinį saugumą, vykdant mokėjimo ir kitų rūšių įsipareigojimus. Švedijos mokesčių inspekcijos vizija – visuomenė, kurioje visi nori laikytis įstatymų. Šia savo vizija Švedijos mokesčių departamentas išreiškia savo darbo naudą visuomenei. Jis siekia, kad gyventojai ir įmonės praneštų apie pasikeitimus, pristatytų deklaracijas, mokėtų mokesčius, bet neįsiskolintų ir neprisiimtų kitų įsipareigojimų, kurių mokesčių mokėtojai negali ar nenori vykdyti. Siekdamas įgyvendinti savo viziją jis yra visiškai įsitikinęs, kad taisyklės (įvairios nuostatų taisyklės, blankai ir t.t.) turi būti paprastos, kad jas suprastų bet kas. Taip pat taisyklės turi būti savalaikės. Gyventojai turi matyti, kad taisyklės atspindi šių laikų realybę ir kad yra logiškai susijusios – kitaip negalima tikėtis, kad mokesčių mokėtojai bus joms lojalūs. Švedijos mokesčių departamentas nurodo savo strateginiame plane, kad jis nekeičia įstatymų, bet gali veikti ryžtingai, iškelti ir aprašyti problemas ir trūkumus bei pasiūlyti patobulinimus.

Švedijos mokesčių departamento uždavinių išėties taškas pagal strateginį planą yra Vyriausybės uždavys ir gyventojų poreikiai. Tai reiškia, kad gyventojai pasitiki Švedijos mokesčių sistema ir nori laikytis įstatymų. Švedijos mokesčių departamentas mano, kad

pasitikėjimą galima įgyti tik greitai ir efektyviai veikiant prieš tuos, kurie nenori laikytis įstatymų, tuo tikslu jis imasi įvairių reikiamų priemonių ir sistemingai dirba su kylančia grėsme ir rizika. Pasitikėjimas ir savanoriškas bendradarbiavimas grindžiamas jo prevenciniu darbu, informavimu ir sistemingu taisyklių supaprastinimu – šitaip palengvinant gyventojams įstatymų laikymąsi [22].

Išsivysčiusiose užsienio valstybėse mokestiniai santykiai yra palyginti korektiški [11], dažniausiai mokesčiai mokami, vadovaujantis pareigos jausmu. Tai didžia dalimi priklauso nuo santykinai stabilios šalies ekonomikos ir mokesčių sistemos, įstatymų leidėjų ir vykdytojų interesų gerbimo, palankių sąlygų mokestinei prievolei atlikti sukūrimo ir kitų veiksnių.

IŠVADOS

1. Tik užtikrinus teigiamas mokesčių mokėtojų emocijas bei suformavus aiškius mokesčių administravimo vertinimo kriterijus galima pasiekti reikiamą teisinės sąmonės lygį, kuris būtų pakankamas užtikrinti savanorišką mokesčių mokėjimą.
2. Maksimalus mokesčių mokėtojų skaičius mokesčius mokėtų savanoriškai, jei mokesčių mokėtojai suprastų, jog mokesčių sistema racionali ir žinotų, kad surinkti mokesčiai naudojami efektyviai.
3. Savanoriškas mokesčių mokėjimas galimas, kai mokesčių mokėtojai gerai supranta savo teises ir pareigas.
4. Mokesčių mokėtojai laisva valia mokės mokesčius, kai nuolatos bus vykdoma griežta ir kvalifikuota teisėtumo užtikrinimo kontrolė mokesčių administravimo srityje, pagrįsta atsakomybės už teisės pažeidimus neišvengiamumo principu.
5. Jei mokesčių mokėtojas laisva valia nenori paklusti suprastoms mokesčių administravimo nuostatoms, jis turi būti priverčiamas jų laikytis prievarta.
6. Naujais priimtais teisės aktais siekiama aiškiau apibrėžti pagrindinius apmokestinimo tvarkos teisinio reglamentavimo principus, tiksliau, nuosekliau ir išsamiau reglamentuoti mokesčių administravimo procedūras, pakeisti mokesčių administratoriaus veiklos prioritetus – pirmenybė teikti savanoriško mokesčio mokėjimo skatinimui, visapusiškai pagalbai mokesčių mokėtojams įstatymų laikymosi srityje, tobulinti mokesčių sistemą, pasiekti geresnio darbo jėgos ir kapitalo apmokestinimo balanso, palaipsniui mažinti gyventojų pajamų mokesčio našta
7. Dauguma mokesčių mokėtojų teigiamai vertina savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo taktiką VMI veikloje.
 - 7.1 Deklaracijų teikimas elektroniniu būdu yra priimtinausias/patogiausias mokesčių mokėtojams.
 - 7.2 Kadangi vieni iš patogiausių konsultacijų gavimo būdų yra konsultacijos elektroniniu paštu ir telefonu, tai naujai įkurtas Mokesčių informacijos centras turėtų padėti mokesčių mokėtojams gauti rūpimą informaciją mokesčių klausimais telefonu ir atsakys į mokesčių mokėtojų elektroninius paklausimus.
 - 7.3 Tikslinga organizuoti ateityje „VMI atvirų durų diena“ renginį.
 - 7.4 Gyventojai nepritaria atlyginimų mokėjimui „vokeliuose“.

- 7.5 Gyventojai, sužinoję apie atlyginimus, mokamus „vokeliuose“ nepraneštų VMI pasitikėjimo telefonu.
- 7.6 Visuomenės požiūris į mokesčių vengimo reiškinį yra dar gan pakantus. Lietuvoje dar nepakankamas visuomenės teisinės sąmonės lygis, kad mokesčius mokėtų savanoriškai.
8. Valstybės biudžeto įplaukos kiekvienais metais turi pastovią didėjimo tendenciją* .
9. Išieškotų sumų skaičius nuo 2002 metų nedidėja (svyruoja apie 253 tūkst. Lt)* .
10. Laisva valia sumokėtos sumos kiekvienais metais didėja* .
11. Įsiskolinę mokesčių mokėtojai nelinkę pilnai atsiskaityti su valstybės biudžetais, nes atsiskaičiusių skolininkų skaičius santykiyje su visais skolininkais kiekvienais metais, išskyrus 2002 metus, mažėja* . Valstybės auditoriai mano, kad ribota teisinė atsakomybė, delspinigiai už mokesčių mokėjimą ne laiku ir delspinigių „amnestijos“ neskatino mokesčių mokėtojų tinkamai ir savanoriškai vykdyti mokesťines prievoles.
12. Skolininkai iš esmės neapmoka jų nesumokėtų mokesčių išieškojimo kaštus, kurių valstybė nepatirtų pastariesiems tinkamai vykdant konstitucinę pareigą. Mokesčių mokėtojui pigiau laukti, kol mokesčių administratorius savarankiškai priverstinai išieškos nesumokėtus mokesčius, nei pačiam dėti pastangas siekiant laiku ar per trumpą laikotarpį sumokėti mokesčius ir delspinigius.
13. Hipotezė, kad savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo taktika VMI veikloje (Vilniaus apskrities pavyzdžiu) efektyvi, pasitvirtino iš dalies. Visos šios taktikos naujovės skatina mokesčių mokėtojus, kurie neturi skolų biudžetui, laisva valia mokėti mokesčius, tačiau savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimas skolininkų grupėje nepakankamai efektyvus.
14. Nesukurta veiksminga teisinė bazė, reglamentuojanti skolininkų atsiskaitymą su valstybės biudžetu.
15. Lietuvoje dar nepakankamas visuomenės teisinės sąmonės lygis, kad mokesčius mokėtų savanoriškai.
16. Šalies mokėtojų moralinė psichologinė būseną pasireiškia negatyviu nusistatymu prieš egzistuojančią mokesčių sistemą, žemu teisinės kultūros lygiu, o taip pat savanaudiškumo motyvacija. Tam, kad mokesčių mokėtojai savanoriškai mokėtų mokesčius, jie turi būti

* Vilniaus apskrities VMI analizė

įsitikinę, kad jie turi iš to naudos, turi laikyti mokesčių sistemą pakankamai teisinga ir turi būti įsitikinę, kad administracijos veikla yra veiksminga.

PASIŪLYMAI

1. Patariama viešai skelbti visuomenės informavimo priemonėse sistemingą informaciją, ataskaitas apie surinktų mokesčių mokėtojų lėšų tikslingą panaudojimą.
2. Siūloma viešai skelbti valstybės biudžeto projektą ir pritraukti visuomenę teikti pasiūlymus ir pastabas jį tobulinant.
3. Siūloma pažadinti mokesčių mokėtojų teisinę atsakomybę bei leisti mokesčių mokėtojams pajusti jų nuomonės svarbumą, kas teigiamai įtakuos šalies mokesčių kultūra.
4. Reikėtų pasinaudoti kitų šalių patirtimi – pavyzdžiui, kai kurios Europos Bendrijos valstybės narės paminėjo galimybę nurašyti skolas, kurių išieškojimas būtų pernelyg brangus.
5. Rekomenduojama pasekti Rusijos, JAV, Danijos bei kitų valstybių pavyzdžiu - diegti mokymo programą mokesčių klausimais jau pradinėse klasėse, o gal būt net ir skatinti tėvus aiškinti šį dalyką ikimokyklinio amžiaus vaikams. Šiai priemonei įgyvendinti siūloma išleisti atitinkamo lygio vadovėlį su daug paveikslėlių bei praktinių užduočių, kuris leis vaikams lengvai suprasti, kam reikalinga mokesčių sistema, kas ir kokius mokesčius moka, kaip ir kam skirsto valstybė sumokėtus mokesčius, kodėl mokėti mokesčius ne tik būtina, bet ir naudinga.
6. Norint pasiekti kuo didesnę visuomenės informavimo bei švietimo efektyvumą būtina įvairiomis informavimo priemonėmis (vaizdo bei garso klipais, transliuojamais nacionalinėse visuomenės informavimo priemonėse, nuolatinėmis publikacijomis spaudoje, reklama interneto vartuose, informacijos skleidimu švietimo įstaigose ir pan.) nuolat skatinti verslininkų, darbuotojų bei kitų Lietuvos gyventojų mokesčių sąmoningumą.
7. Gerų rezultatų galima pasiekti skelbiant publikacijose dažnai analizuojamos teisme tirtas bylas mokesčių klausimais (viešas mokesčių ginčų nagrinėjimas yra efektyvus būdas skatinti mokesčių mokėtojus nepažeidinėti mokesčių įstatymų).
8. Apibendrinus Lietuvos ir kai kurių geriausiai patirtį turinčių valstybių patirtį (JAV, Kanados), rekomenduojama ir ateityje rengti atvirųjų durų savaites bei įtraukti į jų dalyvavimą savanoriškus konsultantus (pensininkus – buvusius mokesčių specialistus, studentus), kurie padėtų teikti konsultacijas mokesčių klausimais ir pildyti deklaracijas kitiems.

9. Siūloma deklaratavimo karštinės metu įkurti mokesčių konsultacijos centrus didžiausiose prekybos vietose (pavyzdžiui, Vilniuje: „Akropolyje“, „Europoje“), o taip pat ir kitose lankomiausiose vietose.
10. Gera švietimo priemonė yra nemokamos, internete skelbiamos mokymo programos mokesčių klausimais sukūrimas. Tokios programos pagrindinė paskirtis būtų supažindinti mokesčių mokėtojus su Lietuvos mokesčių sistemos pagrindais ir išmokti tinkamai pildyti tam tikras mokesčių deklaracijas.
11. Siūloma įdiegti ir teisiškai įtvirtinti „informatorių“ skatinimą. Pavyzdžiui, jeigu padarytas nusikaltimas, tai iki pusės baudos gali būti išmokėta informatoriui, padėjusiam jį išaiškinti. Pasinaudojus JAV patirtimi, įtvirtinti, kad įstatymai leistų iki 10 proc. nuslėptos mokesčių sumos apmokėti asmenims, suteikusiems informaciją apie vengimą mokėti mokesčius. Tokių būdų kompanijų darbuotojai nepraleistų progos užsidirbti ir pranešti inspekcijai apie savininkus, vengiančius mokėti privalomuosius mokesčius. Informatorių asmenybės turėtų likti įslaptintos. Paslapčių mokesčių klausimais perdavimas pašaliniam asmeniui ar žiniasklaidai, prekiavimas reikėtų laikyti baudžiamuoju nusikaltimu.
12. Rekomenduojama tobulinti valstybės tarnautojų, išieškojusių sunkiai išieškomas skolas, skatinimo sistema.
13. Mokesčių mokėtojų sąmonę reikia pradėti formuoti nuo vaikystės, sudaryti specialias programas vidurinėms, aukštesniosioms bei aukštosioms mokykloms. Mokesčių pagrindai turi būti dėstomi kartu su kitomis privalomomis disciplinomis. Svarbu, kad busimieji mokesčių mokėtojai teisingai iš pirminio šaltinio sužinotų apie mokesčių sistemos principus

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.
2. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004. Nr. 2-2.
3. Konsoliduota Europos Sąjungos sutartis // Valstybės žinios. 2004. Nr. 2-2.
4. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 63-2243.
5. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2005-2007 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2005 m. liepos 22 dienos įsakymu Nr. V-137 // <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10127890>.
6. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2006-2008 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2006 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. 1K-079, pakeistas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2006 m. rugsėjo 29 d. įsakymu Nr. 1K-320 „Dėl Lietuvos Respublikos finansų ministro 2006 m. vasario 28 d. įsakymo Nr. 1K-079 „Dėl įstaigų prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2006-2008 metų strateginių veiklos planų patvirtinimo“ pakeitimo“ // <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10127890>.
7. 2004-2007 metų mokesčių mokėtojų aptarnavimo ir komunikavimo strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtinti 2004-11-29 VMI prie FM viršininko pavaduotojos Birutės Černiuvienės // <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10127891>
8. Mokesčių mokėtojų konsultavimo kokybės ataskaita, parengta Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Finansų ministerijos Paslaugų mokesčių mokėtojams departamentu pagal apskričių valstybinių mokesčių inspekcijų 2004 metais atliktos mokesčių mokėtojų apklausos rezultatus // <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10127891>
9. Europos Bendrijos komisijos ataskaita tarybai ir Europos parlamentui. Penktoji ataskaita pagal Reglamento (EEB, Euratomas) Nr. 1553/89 dėl galutinių vienodų nuosavų išteklių, kaupiamų iš PVM, surinkimo priemonių 12 straipsnį // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_0855lt01.pdf

10. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2003 m. rugsėjo 26 d. išvada dėl Lietuvos respublikos 2002 metų valstybės biudžeto įvykdymo apyskaitos // http://www.vkontrole.lt/veikla_ataskaita.php?178
11. Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema. –Kaunas: Technologija, 2003.
12. Kručauskas A. Savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimas Valstybinės mokesčių inspekcijos veikloje // Vilnius: Valstybinė mokesčių inspekcija prie FM, 2000.
13. Nerré B. The Emergence of a Tax Culture in Russia. University of Hamburg Germany // <http://www1.worldbank.org/publicsector/pe/Tax/NerreRussia.pdf>
14. Gerosios patirties pavyzdys // http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Viesojo_administravimo_dep/Gerosios_patirties_pvz29.doc
15. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Viešųjų ryšių skyriaus naujienos // http://www.finmin.lt/finmin/content/naujiena.jsp;jsessionid=7963C88ECEDFED878A9416668D4804AA?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F47C9FF7C8CDB3250C22571CE00446856
16. VMI kviečia į atvirų durų savaitę // <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=100195120>
17. Canada Revenue Agency // <http://www.cra-arc.gc.ca>
18. The Board of Taxation Website // <http://www.taxboard.gov.au/content>
19. Australian Government: Australian Taxation Office // <http://www.ato.gov.au>
20. Taxpayers Australia // <http://www.taxpayer.com.au>
21. Australian Government: Inspector General of Taxation // http://www.igt.gov.au/content/work_program.asp?NavID=13
22. Swedish Tax Agency (Skatteverket) // <http://www.skatteverket.se>
23. Макеенко В. Налоговая культура со школьной скамьи // <http://www.epigraph.info/articles/15564/>

SANTRAUKA

Savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimas

Pagrindinės sąvokos: savanoriškas mokesčių mokėjimas, mokesčių mokėjimo skatinimo strategija, taktika, politika, mokesčių administravimo sistema, mokesčių kultūra.

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas pagrindinis VMI strateginis tikslas – tobulinti mokesčių administravimą, skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą. Nagrinėjamas savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo strategijos formavimas, taktika, aprašomi jos pasiekimai, įvertinami jos rezultatai. Taip pat aptariami užsienio valstybių, tarp jų ir turinčių geriausią ilgalaikę patirtį, savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo ypatumai.

Apžvelgus savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo strategijos formavimą, galima įvardinti priežastis, lėmusias mokesčių mokėjimo strategijos formavimąsi tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybei.

Šios strategijos įgyvendinimo nuosekli stebėseną bei sistemingos mokesčių mokėtojų apklausos leidžia įvertinti savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo taktikos efektyvumą.

Atlikta Vilniaus apskrities duomenų analizė byloja apie teigiamus savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo politikos rezultatus, nes išieškotų sumų skaičius nuo 2002 metų svyruoja apie 253 tūkst. Lt (nedidėja), o valstybės biudžeto įplaukos kiekvienais metais turi pastovią didėjimo tendenciją, tuo pačiu ir laisva valia sumokėtos sumos kiekvienais metais auga.

Tačiau analizuojant skolininkų skaičių Vilniaus apskrityje, taip pat tarp jų ir atsiskaičiusių asmenų skaičių, buvo pastebėta, kad atsiskaičiusių skolininkų skaičius santykiyje su visais skolininkais kiekvienais metais, išskyrus 2002 metus, mažėja. O tai rodo, kad įsiskolinę mokesčių mokėtojai nelinkę pilnai atsiskaityti su valstybės biudžetu. Valstybės auditoriai mano, kad ribota teisinė atsakomybė, delspinigiai už mokesčių mokėjimą ne laiku ir delspinigių „amnestijos“ neskaito mokesčių mokėtojų tinkamai ir savanoriškai vykdyti mokesčių prievoles. Skolininkai iš esmės neapmoka jų nesumokėtų mokesčių išieškojimo kaštus, kurių valstybė nepatirtų pastariesiems tinkamai vykdant konstitucinę pareigą. Mokesčių mokėtoju pigiau laukti, kol mokesčių administratorius savarankiškai priverstinai išieškos nesumokėtus mokesčius, nei pačiam dėti pastangas siekiant laiku ar per trumpą laikotarpį sumokėti mokesčius ir delspinigius.

Taigi, hipotezė, kad savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimo taktika VMI veikloje (Vilniaus apskrities pavyzdžiu) efektyvi, pasitvirtino iš dalies. Galima daryti išvadą, kad visos šios taktikos naujovės teigiamai įtakoja mokesčių mokėtojų, kurie neturi skolų biudžetui,

sąmoningumą, tačiau savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimas skolininkų grupėje nepakankamai efektyvus, t.y. nesukurta veiksminga teisinė bazė, nėra tikslingai įtakojami socialiniai veiksniai.

Sprendžiant šią problemą siūloma tobulinti teisinę bazę, ekonominio poveikio priemonės. Pasekus kai kurių Europos Bendrijos valstybių patirtimi – pavyzdžiui, kai kurios Europos Bendrijos valstybės narės paminėjo galimybę nurašyti skolas, kurių išieškojimas būtų pernelyg brangus. Taip pat rekomenduojama tobulinti valstybės tarnautojų, išieškojusių sunkiai išieškomas skolas, skatinimo sistema.

Pagrindinė priežastis, dėl kurios nepavyksta gauti dar geresnių rezultatų, yra gan pakantus visuomenės požiūris į mokesčių vengimo reiškinių. Lietuvoje dar nepakankamas visuomenės teisinės sąmonės lygis, kad mokesčius mokėtų savanoriškai. Šalies mokėtojų moralinė psichologinė būsena pasireiškia negatyviu nusistatymu prieš egzistuojančią mokesčių sistemą, žemu teisinės kultūros lygiu, o taip pat savanaudiškumo motyvacija. Tam, kad mokesčių mokėtojai savanoriškai mokėtų mokesčius, jie turi būti įsitikinę, kad jie turi iš to naudos, turi laikyti mokesčių sistemą pakankamai teisinga ir turi būti įsitikinę, kad administracijos veikla yra veiksminga. Lietuvos mokesčių administravimo sistemos kūrėjai turi paimti iš kitų valstybių visa, kas geriausia, ir pritaikyti, taip pat ir šiuo atveju. Minėtiems tikslams pasiekti patariama viešai skelbti visuomenės informavimo priemonėse sistemingą informaciją, ataskaitas apie surinktų mokesčių mokėtojų lėšų tikslingą panaudojimą. Taip pat siūloma viešai skelbti valstybės biudžeto projektą ir pritraukti visuomenę teikti pasiūlymus ir pastabas jį tobulinant. Taip galima pažadinti mokesčių mokėtojų teisinę atsakomybę bei leisti mokesčių mokėtojams pajusti jų nuomonės svarbumą. Tai teigiamai įtakuos šalies mokesčių kultūra.

Mokesčių mokėtojų sąmonę ne tik kad galima, bet ir reikia nuolat tikslingai formuoti. Rekomenduojama pasekti Rusijos, JAV, Danijos bei kitų valstybių pavyzdžiu - diegti mokymo programą mokesčių klausimais jau pradinėse klasėse, o gal būt net ir skatinti tėvus aiškinti šį dalyką ikimokyklinio amžiaus vaikams. Šiam tikslui įgyvendinti siūloma išleisti atitinkamo lygio vadovėlį su daug paveikslėlių bei praktinių užduočių, kuris leis vaikams lengvai suprasti, kam reikalinga mokesčių sistema, kas ir kokius mokesčius moka, kaip ir kam skirsto valstybė sumokėtus mokesčius, kodėl mokėti mokesčius ne tik būtina, bet ir naudinga.

Norint pasiekti kuo didesnę visuomenės informavimo bei švietimo efektyvumą būtina įvairiomis informavimo priemonėmis (vaizdo bei garso klipais, transliuojamais nacionalinėse visuomenės informavimo priemonėse, nuolatinėmis publikacijomis spaudoje, reklama interneto vartuose, informacijos sklaidimu švietimo įstaigose ir pan.) nuolat skatinti verslininkų, darbuotojų bei kitų Lietuvos gyventojų mokesstinį sąmoningumą.

Gerų rezultatų galima pasiekti skelbiant publikacijose dažnai analizuojamos teisme tirtas bylas mokesčių klausimais. JAV manoma, kad viešas mokestinių ginčų nagrinėjimas yra efektyvus būdas skatinti mokesčių mokėtojus nepažeidinėti mokesčių įstatymų.

Apibendrinus Lietuvos ir kai kurių geriausių patirtį turinčių valstybių patirtį (JAV, Kanados), rekomenduojama ir ateityje rengti atvirųjų durų savaites bei įtraukti į jų dalyvavimą savanoriškus konsultantus (pensininkus – buvusius mokesčių specialistus, studentus), kurie padėtų teikti konsultacijas mokesčių klausimais ir pildyti deklaracijas kitiems. Siūloma deklaravimo karštinės metu įkurti mokesčių konsultacijos centrus didžiausiose prekybos vietose (pavyzdžiui, „Akropolyje“, „Europoje“), o taip pat ir kitose lankomiausiose vietose.

Gera švietimo priemonė yra nemokamos, internete skelbiamos mokymo programos mokesčių klausimais sukūrimas. Tokios programos pagrindinė paskirtis būtų supažindinti mokesčių mokėtojus su Lietuvos mokesčių sistemos pagrindais ir išmokti tinkamai pildyti tam tikras mokesčių deklaracijas.

Kaip vieną iš priemonių, skatinančių savanorišką mokesčių mokėjimą, siūloma įdiegti ir teisiškai įtvirtinti „informatorių“ skatinimą. Pavyzdžiui, jeigu padarytas mokesčių nusikaltimas, tai iki pusės baudos gali būti išmokėta informatoriui, padėjusiam jį išaiškinti. Pasinaudojus JAV patirtimi, įtvirtinti, kad įstatymai leistų iki 10 proc. nuslėptos mokesčių sumos apmokėti asmenims, suteikusiems informaciją apie vengimą mokėti mokesčius. Tokių būdų kompanijų darbuotojai nepraleistų progos užsidirbti ir pranešti inspekcijai apie savininkus, vengiančius mokėti privalomuosius mokesčius. Informatorių asmenybės turėtų likti įslaptintos.

РЕЗЮМЕ

Стимулирование добровольной уплаты налогов

Ключевые слова: добровольная уплата налогов, стратегия, тактика, политика стимулирования (поощрения, побуждения) уплаты налогов, система администрирования налогов, налоговая культура.

В дипломной работе на степень магистра анализируется главная стратегическая цель государственной налоговой инспекции – усовершенствование налогового администрирования на основе стимулирования добровольной уплаты налогов. Рассматривается формирование и внедрение стратегии добровольной уплаты налогов, описываются ее достижения и оцениваются ее результаты. Обсуждаются особенности стимулирования добровольной уплаты налогов других государств, в том числе и имеющих наилучший многолетний опыт.

Рассмотрев формирование стратегии стимулирования добровольной уплаты налогов, становятся ясными причины, по которым стратегия стимулирования добровольной уплаты налогов в Литовской Республике начала формироваться недавно по сравнению с другими государствами, только после восстановления независимости.

Последовательное наблюдение за внедрением этой стратегии и системный опрос налогоплательщиков дает возможность оценить эффективность тактики стимулирования добровольной уплаты налогов.

Выполненный анализ данных Вильнюсской области говорит о положительных результатах политики стимулирования добровольной уплаты налогов, поскольку сумма взысканных долгов с 2002 года колеблется около 253 тысяч литов (не увеличивается), а государственные бюджетные поступления каждый год имеют постоянную тенденцию возрастания, поэтому и по доброй воле уплаченные суммы с каждым годом растут.

Тем не менее, анализируя число должников в Вильнюсской области, в том числе и среди них полностью в определенный год рассчитавшихся с государственным бюджетом, было замечено, что процент рассчитавшихся должников по отношению ко всем должникам с каждым годом (кроме 2002 года) уменьшается. Это значит, что имеющие задолженность налогоплательщики не склонны полностью рассчитаться с государственным бюджетом. По мнению государственных аудиторов, ограниченная правовая ответственность, пени за несвоевременную уплату налогов и «амнистия» пеней не стимулировали налогоплательщиков надлежащим образом и по доброй воле выполнять

свои налоговые обязанности. По сути дела, должники не возмещают издержки государству за их неоплаченные налоги, которых бы не было, если бы они надлежаще выполняли свою конституционную обязанность. Налогоплательщику дешевле ждать, пока налоговый администратор самостоятельно принудительным образом взыщет неоплаченные налоги, чем самому стараться вовремя или за короткое время оплатить налоги и пени.

Таким образом, гипотеза об эффективной тактике стимулирования добровольной уплаты налогов в деятельности Государственной налоговой инспекции подтвердилась частично. Поэтому приходим к выводу, что все новшества этой тактики положительно влияют на сознание налогоплательщиков, которые не имеют задолженностей государству, однако стимулирование добровольной уплаты налогов недостаточно эффективно, т.е. не создана действенная правовая база, нет целенаправленного влияния экономических факторов.

Чтобы решить эту проблему, рекомендуется усовершенствовать правовую базу, меры экономического воздействия. Воспользовавшись опытом некоторых государств Европейского Содружества предлагается возможность списать долги, взыскание которых слишком дорого обойдется государству. Также советуется создать более гибкую систему поощрения государственных чиновников, которые взыскивают наиболее трудные долги.

Основная причина, по которой не удается получить наиболее лучших результатов – это достаточно терпимый взгляд общества на такое явление как неуплата налогов. В Литве еще недостаточный уровень общественной правовой сознательности, чтобы все налогоплательщики налоги платили добровольно. Моральное психологическое состояние плательщиков страны проявляется негативным предубеждением против существующей налоговой системы, низким уровнем правовой культуры, а также корыстной мотивацией. Налогоплательщики добровольно будут платить налоги лишь в том случае, если они уверены, что в этом есть польза, если считают, что существующая налоговая система достаточно справедлива, а деятельность налоговой администрации действенна. Литовские создатели налогового администрирования должны воспользоваться лучшим опытом других государств. Для того, чтобы достичь упомянутых целей советуется доводить до всеобщего сведения систематизированную информацию, отчеты о целенаправленном использовании собранных средств. Также рекомендуется публично объявлять проект государственного бюджета и совершенствовать его с помощью общественных предложений и замечаний. Именно так можно пробудить правовую ответственность налогоплательщиков и дать налогоплательщикам возможность почувствовать важность их мнения. Это положительно отразится на налоговой культуре страны.

Сознание налогоплательщиков не только возможно, но и нужно постоянно целесообразно формировать. Рекомендуется последовать примерам России, США, Дании и других государств – внедрить предмет по налоговым вопросам в программу обучения уже начальных классов, а может быть даже поощрять родителей объяснять налоговый предмет дошкольного возраста детям. Для осуществления этой цели предлагается выпустить соответствующий учебник с множеством красочных картинок и практических заданий, который позволит детям легко понять предназначение налоговой системы, кто и какие налоги должен платить, как и в каких целях государство распределяет собранные налоги, почему платить налоги не только необходимо, но и полезно.

Желая достичь большей эффективности общественной информативности и просвещения необходимо разными информационными средствами (аудио и видео клипами, транслируемыми национальными общественно-информационными средствами, постоянными публикациями в печати, рекламой в Интернете, распространением информации в просветительных учреждениях) побуждать налоговую сознательность предпринимателей, рабочих и других жителей Литвы.

Хороших результатов можно достичь, публикуя часто анализируемые в судах расследованные дела по налоговым вопросам. В США считается, что публичное рассмотрение налоговых споров - это эффективный метод поощрять налогоплательщиков не нарушать налоговых законов.

Обобщая опыт Литвы и некоторых других государств, имеющих многолетний опыт (США, Канада), рекомендуется и в дальнейшем организовывать недели открытых дверей и вовлечь в участие этих акций добровольных консультантов (пенсионеров – бывших налоговых специалистов, студентов), которые предоставляли бы консультацию по налоговым вопросам и помогали заполнять декларации. Предлагается во время пика декларирования открыть налоговые консультационные центры в самых больших торговых местах (например, в «Акрополе», «Европе»), а также и в других наиболее посещаемых местах.

Хорошим средством просвещения является создание налоговых программ, с которыми можно было бы ознакомиться и бесплатно пользоваться в Интернете. Основное предназначение таких программ было бы ознакомление налогоплательщиков с основами налоговой системы Литвы и обучение правильному заполнению определенных налоговых деклараций.

Как меру воздействия на налогоплательщика предлагается внедрить и юридически утвердить поощрение так называемых «информаторов». Например, если произошло налоговое преступление, то до половины штрафа может быть выплачено информатору,

который помог его раскрыть. Воспользовавшись опытом США, утвердить, что бы законы давали возможность до 10 процентов скрытой суммы налога заплатить лицам, которые предоставили информацию об уклонении от уплаты налогов. Таким образом работники компаний не упустят возможность заработать и сообщить инспекции о хозяевах, нежелающих платить обязательные налоги. Личности информаторов должны быть засекречены.

Antonina Griškoitienė
2006-12-21